ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΙ

ΑΝΤΙΓΟΝΗ – ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ

Β΄ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Τόμος 4ος

Ε΄ Επεισόδιο - Ε΄ Στάσιμο

Έξοδος

Στίχοι: 988 - 1154

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Δημήτριος Δρακόπουλος
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης
Κώστας Ναστούλης
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης
Χρίστος Γ. Ρώμας
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ

Χρύσα Αλεξοπούλου
δ.φ., Καθηγήτρια Β/θμιας Εκπ/σης
Δημήτριος Δρακόπουλος
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης
Κώστας Ναστούλης
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης
Χρίστος Γ. Ρώμας
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗ
Νικόλαος Ραγκούσης,
τ. Πάρεδρος Π.Ι.
ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ
Κώστας Μπαλάσκας,
Σύμβουλος Π.Ι.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗ
Κ.Χ. Μύρης
ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ
Τάσος Ρούσσος

ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Χριστίνα Βέικου, Σύμβουλος
Σωτήρης Γκλαβάς, Μόνιμος Πάρεδρος

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗΣ
Εμμανουήλ Βλάχος
Επίκ. Καθηγητής Παν/μίου Αθηνών
ΚΡΙΤΕΣ
ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗ
Δημήτριος Κούστας
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης
Γιάννης Σταμουλάκης
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης
Γεράσιμος Χρυσάφης
Επίκ. Καθηγητής Παν/μίου Αθηνών
ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ
Μαρία Γιόση
Λέκτωρ Πανεπιστημίου Αθηνών
Αναστασία Πατούνα
Καθηγήτρια Β/θμιας Εκπαίδευσης
Αθανάσιος Φραγκούλης
Σχολικός Σύμβουλος

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ
ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ
Ομάδα Εργασίας του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής(Ακριτίδου Ελένη, Καραμπέτσου Βασιλική)

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΙ

ΑΝΤΙΓΟΝΗ – ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ

Β' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

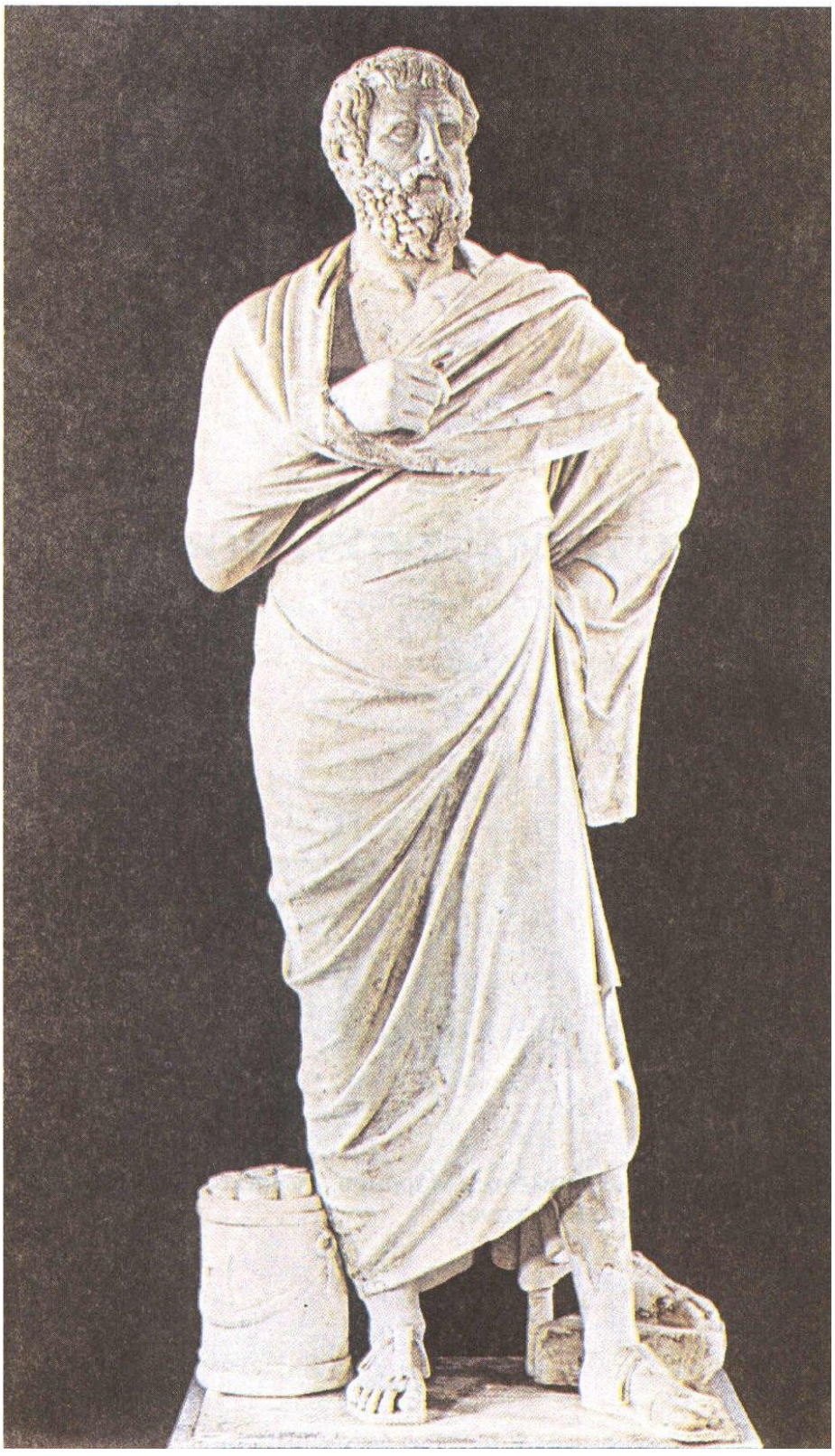
Τόμος 4ος

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Το εικονογραφικό υλικό του βιβλίου προέρχεται από αρχεία και εκδόσεις Μουσείων, Εκδοτικών οίκων, επιστημόνων και συλλεκτών. Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο ευχαριστεί όλους θερμά.

Ιδιαιτέρως ευχαριστεί την Εθνική Πινακοθήκη, το Εθνικό Θέατρο, την Δ.Ε.Π.Α.Σ.Δ.Α, την Εκδοτική Αθηνών, τον Εκδοτικό Οίκο Ολκός, το Θέατρο Τέχνης, τον αρχαιολόγο-ιστορικό της Τέχνης René Percheron, τον Νικόλαο Αστεριάδη, τους ζωγράφους Σαράντη Καραβούζη και Χρίστο Γαρουφαλή και τους γλύπτες Μιχάλη Κευγά και Διονύση Γερολυμάτο για τη διάθεση φωτογραφικού υλικού και εγχρώμων διαφανειών.

Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

2. Ανδριάντας του Σοφοκλέους. Μάρμαρο. Ρωμαϊκό αντίγραφο

του 4ου αιώνα π.Χ.

Μουσείο Βατικανού.

Δ. ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Κ. ΝΑΣΤΟΥΛΗΣ

Χ. Γ. ΡΩΜΑΣ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Ε΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

ΤΕ. Θήβης ἄνακτες, ἥκομεν κοινὴν ὁδὸν
δύ' ἐξ ἑνὸς βλέποντε· τοῖς τυφλοῖσι γὰρ
αὕτη κέλευθος ἐκ προηγητοῦ πέλει.
ΚΡ. Τί δ' ἔστιν, ὦ γεραιὲ Τειρεσία, νέον;
ΤΕ. Ἐγὼ διδάξω, καὶ σὺ τῷ μάντει πιθοῦ.
ΚΡ. Οὔκουν πάρος γε σῆς ἀπεστάτουν φρενός.
ΤΕ. Τοιγὰρ δι' ὀρθῆς τήνδ' ναυκληρεῖς πόλιν.
ΚΡ. Ἔχω πεπονθὼς μαρτυρεῖν ὀνήσιμα.
ΤΕ. Φρόνει βεβὼς αὖ νῦν ἐπὶ ξυροῦ τύχης.
ΚΡ. Τί δ' ἔστιν; ὡς ἐγὼ τὸ σὸν φρίσσω στόμα.
ΤΕ. Γνώσῃ, τέχνης σημεῖα τῆς ἐμῆς κλύων.

Εἰς γὰρ παλαιὸν θᾶκον ὀρνιθοσκόπον
ἵζων, ἵν' ἦν μοι παντὸς οἰωνοῦ λιμήν,
ἀγνῶτ' ἀκούω φθόγγον ὀρνίθων, κακῷ
κλάζοντας οἴστρῳ καὶ βεβαρβαρωμένῳ·
καὶ σπῶντας ἐν χηλαῖσιν ἀλλήλους φοναῖς
ἔγνων· πτερῶν γὰρ ῥοῖβδος οὐκ ἄσημος ἦν.
Εὐθὺς δὲ δείσας ἐμπύρων ἐγευόμην
βωμοῖσι παμφλέκτοισιν· ἐκ δὲ θυμάτων
Ἥφαιστος οὐκ ἔλαμπεν, ἀλλ' ἐπὶ σποδῷ
μυδῶσα κηκὶς μηρίων ἐτήκετο
κἄτυφε κἀνέπτυε, καὶ μετάρσιοι
χολαὶ διεσπείροντο, καὶ καταρρυεῖς
μηροὶ καλυπτῆς ἐξέκειντο πιμελῆς.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

988 **ἥκομεν κοινὴν ὁδὸν** = ήρθαμε μαζί

δύ' ἐξ ἑνὸς = δι' ἑνὸς (όργανο) **βλέποντε** (δυϊκ. αρ.) = με τα μάτια ενός βλέποντας και οι δυο μας

τυφλοῖσι (δοτ. προσ.) = για τους τυφλούς

αὕτη κέλευθος = αυτός ο δρόμος

ἐκ προηγητοῦ = με οδηγό

τοῖς τυφλοῖσι...πέλει = μ' αυτόν τον τρόπο μπορούν να περπατούν οι τυφλοί, με τη βοήθεια οδηγού

πάρος (επίρρ. χρόνου) = στο παρελθόν

δι' ὀρθῆς (ενν. **ὁδοῦ**) = ορθά, σωστά

ναυκληρῶ (<ναῦς+κλῆρος) = κυβερνώ

ἔχω μαρτυρεῖν = μπορώ να το διαβεβαιώσω

πεπονθὼς (αιτιολ. μτχ.) **ὀνήσιμα** = επειδή έχω ωφεληθεί

φρόνει βεβὼς (=βεβηκὼς) = μάθε ότι περπατάς

ἐπὶ ξυροῦ τύχης (παροιμ. έκφρ.) στην κόψη του ξυραφιού

ὡς (επιφών.) **φρίσσω** = πόσο τρομάζω

τὸ σὸν στόμα (=τὸν σὸν λόγον) = τα λόγια σου

γνώσῃ (μέλλ. του **γιγνώσκω**) = θα μάθεις

κλύω = ακούω

θᾶκος ὀρνιθοσκόπος = η έδρα του ορνιθοσκόπου, το οιωνοσκοπείο

1000 **ἵζων** (μτχ. του ρ. **ἵζω**) = καθισμένος

ἵνα (αναφ. επιρρ.) = όπου

ἀγνὼς,-ῶτος (<**ἀ+γιγνώσκω**) = άγνωστος, παράξενος

κλάζοντας (=**κλαζόντων**, σχ. κατά το νοούμενο) = που έκραζαν

οἶστρος = βοϊδόμυγα, (μεταφ.) μανία

βεβαρβαρωμένος (**βαρβαρόω-ῶ**) = δυσερμήνευτος, ακατανόητος

οἴστρῳ (δοτ. τρόπου) **κακῷ καὶ βεβαρβαρωμένῳ** = ασυνάρτητα και ακατανόητα

σπῶντας (κτγρμ. μτχ.) **ἀλλήλους** = ότι κατασπάραζαν το ένα το άλλο

ἐν χηλαῖσιν φοναῖς = με φονικά νύχια

ῥοῖβδος, ὁ = ο θόρυβος των πουλιών

οὐκ ἄσημος (σχ. λιτότητας) = πολύ σαφής

ἔμπυρα (ενν. **ἱερὰ**) = τα σφάγια της θυσίας μέσα στις φλόγες

γεύομαι = δοκιμάζω

πάμφλεκτος (<**πᾶν+φλέγομαι**) = ο φλεγόμενος γύρω-γύρω

βωμοῖσι παμφλέκτοισι = πάνω στους φλεγόμενους βωμούς

Ἥφαιστος (σχ. μετωνυμίας) = η φωτιά

σποδός, ἡ = η στάχτη

μυδῶσα (μυδάω-ῶ =διαλύομαι) αντί μυδώντων μηρίων = που έλιωνε από τους μηρούς

κηκὶς- ίδος (πρβλ. ρ. **κηκύω** = χύνομαι, αναβλύζω) = **το λίπος**

κἄτυφε =καὶ ἔτυφε (ρ. τύφω) = και κάπνιζε

κἀνέπτυε =καὶ ἀνέπτυε (ρ. ἀναπτύω) = και πέταγε προς τα πάνω

μετάρσιοι (επιρρ. κατηγ.) = **στον αέρα ψηλά**

1010 καταρρυὴς (<κατὰ + ῥέω) = αυτός που στάζει

καλυπτὸς = αυτός που καλύπτει

ἐξέκειτο (<ἐκ+κεῖμαι) = έμειναν απογυμνωμένα

πιμελή, ἡ = το πάχος

Τοιαῦτα παιδὸς τοῦδ’ ἐμάνθανον πάρα
φθίνοντ’ ἀσήμων ὀργίων μαντεύματα·
ἐμοὶ γὰρ οὗτος ἡγεμών, ἄλλοις δ’ ἐγώ.
Καὶ ταῦτα τῆς σῆς ἐκ φρενὸς νοσεῖ πόλις·
βωμοὶ γὰρ ἡμῖν ἐσχάραι τε παντελεῖς
πλήρεις ὑπ’ οἰωνῶν τε καὶ κυνῶν βορᾶς
τοῦ δυσμόρου πεπτῶτος Οἰδίπου γόνου.
Κᾆτ’ οὐ δέχονται θυστάδας λιτὰς ἔτι
θεοὶ παρ’ ἡμῶν οὐδὲ μηρίων φλόγα,
οὐδ’ ὄρνις εὐσήμους ἀπορροιβδεῖ βοάς,
ἀνδροφθόρου βεβρῶτες αἵματος λίπος.
Ταῦτ’ οὖν, τέκνον φρόνησον. Ἀνθρώποισι γὰρ
τοῖς πᾶσι κοινόν ἐστι τοὐξαμαρτάνειν·
ἐπεὶ δ’ ἁμάρτῃ, κεῖνος οὐκέτ’ ἔστ’ ἀνὴρ
ἄβουλος οὐδ’ ἄνολβος, ὅστις ἐς κακὸν
πεσὼν ἀκεῖται μηδ’ ἀκίνητος πέλῃ·
αὐθαδία τοι σκαιότητ’ ὀφλισκάνει.
Ἀλλ’ εἶκε τῷ θανόντι, μηδ’ ὀλωλότα
κέντει· τίς ἀλκὴ τὸν θανόντ’ ἐπικτανεῖν;
Εὖ σοι φρονήσας εὖ λέγω· τὸ μανθάνειν δ’
ἥδιστον εὖ λέγοντος, εἰ κέρδος φέρει.

φθίνοντα μαντεύματα ὀργίων (σχ. υπαλλαγής) = **μαντεύματα φθινόντων ὀργίων ἀσήμων** (προλ. κατηγ.) = ότι δεν πετύχαιναν οι μαντείες της θυσίας και δεν έδιναν σημάδι

καὶ ταῦτα (σύστ. αντικ.) **τῆς σῆς ἐκ φρενὸς νοσεῖ πόλις** = η συντακτ. σειρά : **καὶ ταύτην τὴν νόσον ἐκ τῆς σῆς φρενὸς νοσεῖ πόλις**= και αυτά από το δικό σου το κεφάλι η πόλη τα παθαίνει

παντελεῖς (κτγρμ. προσδ.) = όλες γενικά

δύσμορος = άτυχος

τοῦ πεπτῶτος (=τοῦ πεπτωκότος) = του σκοτωμένου

κᾆτα (=καὶ εἶτα) = και έπειτα, και για αυτό

θυστάδες λιταὶ = οι ικεσίες με θυσίες

1020 **εὔσημος** (αντίθ. του **ἄσημος**) = κατανοητός, ευδιάκριτος

ἀπορροιβδέω(-ῶ) βοὰς = βγάζω κραυγές

βεβρῶτες (βιβρώσκω)=βεβρωκότες (αιτιολ. μτχ.) = επειδή έχουν γευτεί

ἀνδροφθόρου(=ἀνδρὸς φθαρέντος) αἵματος = αίμα σκοτωμένου

τοὐξαμαρτάνειν(=τὸ ἐξαμαρτάνειν) = το να κάνει κανείς λάθος

ἄβουλος = ανόητος

ἄνολβος = δυστυχής

ἀκέομαι-οῦμαι = θεραπεύω

ἀκίνητος = αμετάπειστος

αὐθαδία (αντί αὐθάδεια) = ισχυρογνωμοσύνη

σκαιότητ' ὀφλισκάνει = θεωρείται σκαιός, ανόητος

εἶκε τῷ θανόντι (αντικ.) = υποχώρησε στον νεκρό

1030 κεντέω-ῶ = πληγώνω, χτυπώ

ἀλκὴ = ένδειξη δύναμης

ἐπικτανεῖν (ἐπικτείνω) = να ξανασκοτώνεις

εὖ σοι φρονήσας εὖ λέγω (επιγραμματική έκφραση) = για το καλό σου σκέφτηκα, για το καλό σου και μιλώ

τὸ μανθάνειν εὖ λέγοντος (υποθ. μτχ.) = το να μαθαίνει κανείς από κάποιον που μιλάει σωστά

ΚΡ. Ὦ πρέσβυ, πάντες ὥστε τοξόται σκοποῦ
τοξεύετ᾽ ἀνδρὸς τοῦδε, κοὐδὲ μαντικῆς
ἄπρακτος ὑμῖν εἰμι, τῶν δ᾽ ὑπαὶ γένους
ἐξημπόλημαι κἀμπεφόρτισμαι πάλαι.
Κερδαίνετ᾽, ἐμπολᾶτε τἀπὸ Σάρδεων
ἤλεκτρον, εἰ βούλεσθε, καὶ τὸν Ἰνδικὸν
χρυσόν· τάφῳ δ᾽ ἐκεῖνον οὐχὶ κρύψετε,
οὐδ᾽ ἢν θέλωσ᾽ οἱ Ζηνὸς αἰετοὶ βορὰν
φέρειν νιν ἁρπάζοντες ἐς Διὸς θρόνους,
οὐδ᾽ ὡς μίασμα τοῦτο μὴ τρέσας ἐγὼ
θάπτειν παρήσω κεῖνον· εὖ γὰρ οἶδ᾽ ὅτι
θεοὺς μιαίνειν οὔτις ἀνθρώπων σθένει.
Πίπτουσι δ᾽, ὦ γεραιὲ Τειρεσία, βροτῶν
χοὶ πολλὰ δεινοὶ πτώματ᾽ αἴσχρ᾽, ὅταν λόγους
αἰσχροὺς καλῶς λέγωσι τοῦ κέρδους χάριν.
ΤΕ. Φεῦ·
ἆρ᾽ οἶδεν ἀνθρώπων τις, ἆρα φράζεται.
ΚΡ. Τί χρῆμα; ποῖον τοῦτο πάγκοινον λέγεις;
ΤΕ. Ὅσῳ κράτιστον κτημάτων εὐβουλία;
ΚΡ. Ὅσῳπερ, οἶμαι, μὴ φρονεῖν πλείστη βλάβη.
ΤΕ. Ταύτης σὺ μέντοι τῆς νόσου πλήρης ἔφυς.
ΚΡ. Οὐ βούλομαι τὸν μάντιν ἀντειπεῖν κακῶς.
ΤΕ. Καὶ μὴν λέγεις, ψευδῆ με θεσπίζειν λέγων.
ΚΡ. Τὸ μαντικὸν γὰρ πᾶν φιλάργυρον γένος.

πρέσβυς = γέροντας

ὥστε (=ὥσπερ) = όπως, σαν

πάντες…τοῦδε = η συντακτ. σειρά: πάντες τοξεύετε τοῦδε ἀνδρὸς ὥσπερ τοξόται σκοποῦ (ενν. τοξεύουσι)

κοὐδὲ…ὑμῖν εἰμι = και δεν είμαι αχτύπητος από σας τους μάντεις

ὑπαὶ = υπό

τῶν δ' ὑπαὶ γένους = και από τη γενιά τους, τη συντεχνία τους

ἐξημπόλημαι (ρ. ἐξεμπολάομαι-ῶμαι) = έχω πουληθεί ως εμπόρευμα

κἀμπεφόρτισμαι= καὶ ἐμπεφόρτισμαι

(ἐμφορτίζομαι) = και έχω φορτωθεί ως εμπόρευμα

κερδαίνετ'(ε) = κερδίζετε

ἐμπολᾶτε (ἐμπολάω-ῶ) = εμπορευθείτε

τάφῳ (δοτ. τοπ.) δ' ἐκεῖνον οὐχὶ κρύψετε = εκείνον όμως δε θα θάψετε

1040 οὐδ' ἢν θέλωσι…θρόνους = η συντακτ. σειρά : οὐδ' ἢν θέλωσι οἱ αἰετοὶ Ζηνὸς φέρειν ἐς θρόνους Διὸς ἁρπάζοντες νιν βορὰν

ἤλεκτρον= μείγμα από χρυσό και άργυρο

μίασμα...κεῖνον = η συντακτ. σειρά : **μὴ παρήσω ἐγὼ θάπτειν κεῖνον τρέσας μίασμα τοῦτο** = θα φοβηθώ εγώ αυτό το μίασμα και θα επιτρέψω να θάψουν εκείνον

χοἱ πολλὰ (αιτ. ποσού) **δεινοὶ (=καὶ οἱ πάνυ δεινοὶ)** = και οι παμπόνηροι

πίπτουσι πτώματα αἰσχρ(ὰ) = πέφτουν πολύ άσχημα, ξεπέφτουν άσχημα

λόγους αἰσχροὺς = άσχημες σκέψεις

τοῦ κέρδους χάριν = για να κερδίσουν

ἦρ' οἶδεν, ἆρα φράζεται = άραγε ξέρει, άραγε αναλογίζεται

τί χρῆμα = τι πράγμα

πάγκοινον = κοινό και συνηθισμένο

λέγεις = αντί **ὃ λέγεις**

1050 **εὐβουλία** = ορθή σκέψη, σύνεση

τῆς νόσου = δηλαδή της αφροσύνης

ἀντιλέγω κακῶς = κακολογώ (ανταποδίδοντας βρισιά)

καὶ μὴν λέγεις (ενν. **κακῶς**) = και όμως βρίζεις

θεσπίζω = προφητεύω
τὸ μαντικὸν γένος = οι μάντεις

ΤΕ. Τὸ δέ γε τυράννων αἰσχροκέρδειαν φιλεῖ.
ΚΡ. Ἆρ᾽ οἶσθα ταγοὺς ὄντας ἂν λέγῃς λέγων;
ΤΕ. Οἶδ᾽· ἐξ ἐμοῦ γὰρ τήνδ᾽ ἔχεις σώσας πόλιν.
ΚΡ. Σοφὸς σὺ μάντις, ἀλλὰ τἀδικεῖν φιλῶν.
ΤΕ. Ὄρσεις με τἀκίνητα διὰ φρενῶν φράσαι.
ΚΡ. Κίνει, μόνον δὲ μὴ ᾽πὶ κέρδεσιν λέγων.
ΤΕ. Οὕτω γὰρ ἤδη καὶ δοκῶ τὸ σὸν μέρος.
ΚΡ. Ὡς μὴ ᾽μπολήσων ἴσθι τὴν ἐμὴν φρένα.
ΤΕ. Ἀλλ᾽ εὖ γέ τοι κάτισθι μὴ πολλοὺς ἔτι
τρόχους ἁμιλλητῆρας ἡλίου τελῶν,
ἐν οἷσι τῶν σῶν αὐτὸς ἐκ σπλάγχνων ἕνα
νέκυν νεκρῶν ἀμοιβὸν ἀντιδοὺς ἔσῃ,
ἀνθ᾽ ὧν ἔχεις μὲν τῶν ἄνω βαλὼν κάτω,
ψυχὴν τ᾽ ἀτίμως ἐν τάφῳ κατῴκισας,
ἔχεις δὲ τῶν κάτωθεν ἐνθάδ᾽ αὖ θεῶν
ἄμοιρον, ἀκτέριστον, ἀνόσιον νέκυν.
Ὧν οὔτε σοὶ μέτεστιν οὔτε τοῖς ἄνω
θεοῖσιν, ἀλλ᾽ ἐκ σοῦ βιάζονται τάδε.
Τούτων σε λωβητῆρες ὑστεροφθόροι
λοχῶσιν Ἅιδου καὶ θεῶν Ἐρινύες,
ἐν τοῖσιν αὐτοῖς τοῖσδε ληφθῆναι κακοῖς.

τὸ δ’ ἐκ τυράννων (ενν. γένος) = οι τύραννοι

ἆρ’ οἶσθα...λέγων; = η συντακτ. σειρά : ἆρ’ οἶσθα λέγων ταγοὺς ὄντας ἃ ἄν λέγῃς = άραγε ξέρεις πώς όσα λες τα λες σε αρχηγούς

ἔχεις σώσας (=σέσωκας) = έχεις σώσει

1060 ὄρσεις (μέλλ. του ὄρνυμι) με = θα με αναγκάσεις

τἀκίνητα = τα άρρητα, τα κρυφά, τα μυστικά

διὰ φρενῶν = μες στην ψυχή μου

οὕτω (ενν. ἐπὶ κέρδεσιν) γὰρ ἤδη καὶ δοκῶ (ενν. λέξειν) τὸ σὸν μέρος = έτσι, πραγματικά νομίζω ότι θα μιλήσω όσον αφορά εσένα (δηλ. θα μιλήσω για δικό σου κέρδος, για δική σου ωφέλεια)

ὡς μὴ (ἐ)μπολήσων = ότι δε θα εξαγοράσεις

τὴν ἐμὴν φρένα = τη σκέψη μου, την απόφασή μου

μὴ τελῶν (κτγρμ. μτχ.) = ότι δε θα συμπληρώσεις, δε θα δεις

τρόχους ἁμιλλητῆρας ἡλίου= πολλά γυρίσματα του ήλιου (ημέρες)

ἐν οἷσι = εντός των οποίων, όπου

ἀμοιβὸν ἀντιδοὺς ἔσῃ = ως αντάλλαγμα θα έχεις δώσει σε ανταπόδοση

ἀνθ’ ὧν (=ἀντὶ τούτων ὅτι) = γιατί

ἔχεις μὲν (τινα) τῶν ἄνω βαλὼν κάτω = έχεις ρίξει στον τάφο ένα από τους ζωντανούς

ψυχὴ = ζωή, ζωντανός άνθρωπος

κατοικίζω = βάζω κάποιον να κατοικήσει

ἔχεις δέ (τινα) = ενώ κρατάς ένα

1070 τῶν κάτωθεν θεῶν (γεν. κτητ.) **= που ανήκει στους θεούς του κάτω κόσμου**

ἄμοιρος (ενν. **τιμῶν**) **= στερημένος από νεκρικές τιμές**

ἀκτέριστος = χωρίς κτερίσματα (νεκρικά δώρα)

ἀνόσιος = ανεξάγνιστος

ὧν (ουδ. γένους) **= σε όλα αυτά (αναφέρεται στους στ. 1069-70)**

οὔτε σοὶ μέτεστιν οὔτε… = ούτε συ έχεις δικαίωμα ούτε…

ἐκ σοῦ (ποιητ. αίτιο) **= από σένα**

βιάζονται τάδε = αυτά γίνονται αυθαίρετα

τούτων (γεν. της αιτίας) **= γι’ αυτά**

λωβητὴρ (<λωβῶμαι) = καταστροφέας, ολέθριος

ὑστεροφθόρος = αυτός που τιμωρεί μετά την πράξη

λοχάω-ῶ = ενεδρεύω, παραμονεύω

ληφθῆναι (απαρ. αποτελ.) = ώστε να τυλιχτείς, να εμπλακείς

Καὶ ταῦτ᾽ ἄθρησον εἰ κατηργυρωμένος
λέγω· φανεῖ γὰρ οὐ μακροῦ χρόνου τριβὴ,
ἀνδρῶν γυναικῶν σοῖς δόμοις κωκύματα.
῎Εχθρᾳ δὲ πᾶσαι συνταράσσονται πόλεις,
ὅσων σπαράγματ᾽ ἢ κύνες καθήγνισαν,
ἢ θῆρες, ἤ τις πτηνὸς οἰωνὸς, φέρων
ἀνόσιον ὀσμὴν ἑστιοῦχον ἐς πόλιν.
Τοιαῦτά σου, λυπεῖς γάρ, ὥστε τοξότης
ἀφῆκα θυμῷ καρδίας τοξεύματα
βέβαια, τῶν σὺ θάλπος οὐχ ὑπεκδραμῇ.
Ὦ παῖ, σὺ δ᾽ ἡμᾶς ἄπαγε πρὸς δόμους, ἵνα
τὸν θυμὸν οὗτος ἐς νεωτέρους ἀφῇ,
καὶ γνῷ τρέφειν τὴν γλῶσσαν ἡσυχαιτέραν
τὸν νοῦν τ᾽ ἀμείνω τῶν φρενῶν ἢ νῦν φέρει.
ΧΟ. Ἀνήρ, ἄναξ, βέβηκε δεινὰ θεσπίσας·
ἐπιστάμεσθα δ᾽, ἐξ ὅτου λευκὴν ἐγὼ
τήνδ᾽ ἐκ μελαίνης ἀμφιβάλλομαι τρίχα,
μή πώ ποτ᾽ αὐτὸν ψεῦδος ἐς πόλιν λακεῖν.
ΚΡ. ῎Εγνωκα καὐτὸς καὶ ταράσσομαι φρένας·
τό τ᾽ εἰκαθεῖν γὰρ δεινόν, ἀντιστάντα δὲ
ἄτῃ πατάξαι θυμὸν ἐν δεινῷ πάρα.

ἀθρέω-ῶ = παρατηρώ

κατηργυρωμένος = πληρωμένος

τριβὴ = παρέλευση, διάστημα

1080 ἔχθρᾳ (=ἐχθρικῶς) = με εχθρικές διαθέσεις

σπαράγματα = σπαραγμένα μέλη

καθήγνισαν (σαρκαστικά) = εκπλήρωσαν το καθήκον

πτηνὸς οἰωνὸς = όρνιο

ἑστιοῦχος πόλις (=ἱεράς ἑστίας ἔχουσαν) = προγονική πόλη

ἀφῆκα = έριξα

θυμῷ = από θυμό

καρδίας τοξεύματα βέβαια = κατάκαρδα βέλη εύστοχα, αλάθευτα

οὐχ ὑπεκδραμῇ (ὑπεκθέω) = δε θα ξεφύγεις

τρέφειν = αντί ἔχειν

ἡσυχαιτέραν = πιο ήσυχη (συγκρατημένη)

τὸν νοῦν τῶν φρενῶν = τις σκέψεις

1090 ἀμείνω ἢ νῦν φέρει. = καλύτερο απ' ό,τι έχει τώρα

θεσπίζω = μαντεύω, προφητεύω

ἐξ ὅτου λευκὴν ἐγὼ τήνδ’ ἐκ μελαίνης ἀμφιβάλλομαι τρίχα = αφότου έγιναν άσπρα τα μαλλιά που σκεπάζουν το κεφάλι μου ενώ κάποτε ήταν μαύρα, δηλ. από τον καιρό που γέρασα

μή λακεῖν (αόρ. β΄ του λάσκω) = ότι δεν είπε

τό τ’ εἰκαθεῖν (αόρ. β΄ του εἴκω) = το να υποχωρήσω

πατάξαι θυμὸν ἄτῃ = να χτυπήσω την ψυχή μου με συμφορά

ἐν δεινῷ πάρα (=πάρεστιν) = υπάρχει κίνδυνος, φόβος

ΧΟ. Ἐλθὼν κόρην μὲν ἐκ κατώρυχος στέγης
ἄνες, κτίσον δὲ τῷ προκειμένῳ τάφον.
ΚΡ. Καὶ ταῦτ᾽ ἐπαινεῖς καὶ δοκεῖς παρεικαθεῖν;
ΧΟ. Ὅσον γ᾽, ἄναξ, τάχιστα· συντέμνουσι γὰρ
θεῶν ποδώκεις τοὺς κακόφρονας βλάβαι.
ΚΡ. Οἴμοι· μόλις μέν, καρδίας δ᾽ ἐξίσταμαι
τὸ δρᾶν· ἀνάγκῃ δ᾽ οὐχὶ δυσμαχητέον.
ΧΟ. Δρᾶ νυν τάδ᾽ ἐλθὼν μηδ᾽ ἐπ᾽ ἄλλοισιν τρέπε.
ΚΡ. Ὧδ᾽ ὡς ἔχω στείχοιμ᾽ ἄν· ἴτ᾽ ἴτ᾽ ὀπάονες,
οἵ τ᾽ ὄντες οἵ τ᾽ ἀπόντες, ἀξίνας χεροῖν
ὁρμᾶσθ᾽ ἑλόντες εἰς ἐπόψιον τόπον.
Ἐγὼ δ᾽, ἐπειδὴ δόξα τῇδ᾽ ἐπεστράφη,
αὐτός τ᾽ ἔδησα καὶ παρὼν ἐκλύσομαι·
δέδοικα γὰρ μὴ τοὺς καθεστῶτας νόμους
ἄριστον ᾖ σῴζοντα τὸν βίον τελεῖν.

1100κατῶρυξ στέγη = στεγασμένο όρυγμα, υπόγειο δωμάτιο

ἄνες (ἀνίημι) = άφησε να βγει, άφησε ελεύθερη

προκείμενος = εκτεθειμένος, έκθετος (νεκρός)

ἐπαινῶ =επιδοκιμάζω, συμβουλεύω

συντέμνουσι (ενν. τὴν ὁδὸν) = συντομεύουν τον δρόμο, προφταίνουν

κακόφρονες = αντί : κακῶς φρονοῦντες = ξεροκέφαλοι

ποδώκεις = ταχύποδες, γοργοπόδαρες

μόλις καρδίας ἐξίσταμαι = με δυσκολία εγκαταλείπω την απόφασή μου

ἀνάγκῃ δ' οὐχὶ δυσμαχητέον = αλλά δεν πρέπει να μάχεται κανείς με την ανάγκη

μηδ' ἐπ' ἄλλοισιν τρέπε = αντί : μηδ' ἐπίτρεπε (=αφήνεις) ἄλλοισιν (ενν. δρᾶν)

στείχοιμ' ἄν (το ἄν εκφράζει απόφαση) = πηγαίνω, θα πάω

ἴτ' ἴτ' ὀπάονες = εμπρός, εμπρός, ακόλουθοι

οἵ τ' ὄντες οἵ τ' ἀπόντες = παρόντες και απόντες (όλοι ανεξαιρέτως)

ἐπόψιος τόπος = τόπος ψηλός, ολοφάνερος

1110 δόξα ἐπεστράφη τῇδ᾽(ε), = η γνώμη έκλινε προς τα εδώ, άλλαξα την απόφασή μου

παρὼν ἐκλύσομαι = αυτοπροσώπως (δηλ. ο ίδιος) θα την ελευθερώσω

οἱ καθεστῶτες νόμοι (=ὅ,τι καί τῶν θεῶν νόμιμα) = οι νόμοι που ισχύουν από παλιά

τελῶ τὸν βίον = περνώ τη ζωή μου

στροφή α΄

1115 Πολυώνυμε, Καδμείας ἄγαλμα νύμφας
καὶ Διὸς βαρυβρεμέτα
γένος, κλυτὰν ὃς ἀμφέπεις
Ἰταλίαν, μέδεις δὲ
παγκοίνοις, Ἐλευσινίας
1120 Δηοῦς ἐν κόλποις, ὦ Βακχεῦ,
Βακχᾶν ματρόπολιν Θήβαν
ναιετῶν παρ᾽ ὑγροῖς
Ἰσμηνοῦ ῥείθροις, ἀγρίου τ᾽
1125 ἐπὶ σπορᾷ δράκοντος·
σὲ δ᾽ ὑπὲρ διλόφου πέτρας στέροψ ὄπωπε
λιγνύς, ἔνθα Κωρύκιαι
στείχουσι νύμφαι Βακχίδες,

Κασταλίας τε νᾶμα.
Καί σε Νυσαίων ὀρέων
κισσήρεις ὄχθαι χλωρά τ᾽ ἀ-
κτὰ πολυστάφυλος πέμπει,
ἀμβρότων ἐπετᾶν
εὐαζόντων Θηβαΐας
ἐπισκοποῦντ᾽ ἀγυιάς·
τὰν ἐκ πᾶσαι τιμᾶς
ὑπερτάταν πόλεων
ματρὶ σὺν κεραυνίᾳ·
καὶ νῦν, ὡς βιαίας ἔχεται
πάνδαμος πόλις ἐπὶ νόσου,
μολεῖν καθαρσίῳ ποδὶ Παρνασίαν
ὑπὲρ κλιτύν, ἢ στονόεντα πορθμόν.
Ἰὼ πῦρ πνειόντων
χοράγ᾽ ἄστρων, νυχίων
φθεγμάτων ἐπίσκοπε,
παῖ Διὸς γένεθλον, προφάνηθ᾽
ὦναξ, σαῖς ἅμα περιπόλοις
Θυίαισιν, αἳ σε μαινόμεναι πάννυχοι
χορεύουσι τὸν ταμίαν Ἴακχον.

ΧΟ. Πολυσήμαντε, χαρά των ομματιών

της νύφης απ' τη Θήβα, σπορά του Δία

που βροντά κι αστράφτει· την ξακουστή

που σκέπεις Ιταλία· που βασιλεύεις

στους αγρούς της Ελευσίνας, στα πανηγύρια

της Δηώς, Βάκχε,

που κατοικείς στη Θήβα, τη μάνα πόλη

των Βακχών, κοντά στο ρέμα του Ισμηνού,

εκεί κοντά που σπάρθηκαν

του Δράκου τ' άγρια δόντια.

Της δάδας ο λαμπρός καπνός

στο βράχο με τις δυο κορφές σ' αντίκρισε·

εκεί που σεργιανούν βακχεύοντας οι νύμφες οι Κωρύκιες·

εκεί που ρέει το νερό της Κασταλίας κρήνης.

Από της Νύσας τα βουνά μαζί σου κατηφόρισαν

οι λόφοι του κισσού, τα περιγιάλια τα χλωρά

με τα πολλά σταφύλια και πάνε συντροφιά σου,

όταν στης Θήβας τα σοκάκια τριγυρνάς

1135 κι όταν τραγούδια θεϊκά

λαλούν οι γλεντοκόποι.

Απ’ όλες πιο πολύ

την αγαπάς την πόλη σου

και τη μητέρα σου την αστραποκαμένη.

Τώρα που ξαφνικός λοιμός μέσα στην πόλη

σέρνεται, ροβόλα τις πλαγιές του Παρνασσού

ή τα στενά περάσματα του πόντου που βουίζουν

κι έλα με το καλό ποδαρικό να μας γιατρέψεις.

Χορευταρά, στων αστεριών

το πυρωμένο χοροστάσι, και χαροκόπε

στα νυχτερινά παραμιλήματα,

βλαστάρι του Διός παιδί, πρόβαλε,

βασιλιά μου, με τις Θυιάδες τις συντρόφισσες,

που ξενυχτούν αλλοπαρμένες στο χορό

1154 για σένα, τον αφέντη τους, το Βάκχο.

(Μπαίνει ένας αγγελιαφόρος.)

ΠΕΜΠΤΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ (988-1114)

Η είσοδος του Τειρεσία δεν προαναγγέλλεται. Ο μάντης έρχεται μόνος του, με δική του πρωτοβουλία. Μπαίνει από τη δεξιά πάροδο. Φορεί ιερατική στολή και κρατεί ραβδί. Ένα μικρό παιδί κατευθύνει τα βήματά του. Η επιβλητική του εμφάνιση, η αργή κίνησή του, η σιωπή του, μέχρι να φτάσει στο κέντρο της σκηνής, αφήνουν να πλανιέται μια αδιόρατη αίσθηση απειλής. Καταγγέλλει την τακτική του βασιλιά. Οργισμένος ο Κρέων στρέφεται και εναντίον του ερμηνευτή της θέλησης των θεών.

Α΄ Σκηνή : στ. 988-1090. Πρόσωπα : Κρέων-Τειρεσίας-Χορός

988 **Θήβης ἄνακτες** · **κατ' αυτόν τον τρόπο προσφωνεί τους γέροντες του χορού ο Τειρεσίας (πρβλ. και στ. 843, 940). Πώς προσφωνεί τους γέροντες ο Κρέων;**

988 - 990 **ἥκομεν...πέλει**· **στη συνέχεια θα αποδειχθεί ότι ο μάντης κατέχει την αλήθεια, την οποία δεν αντιλαμβάνεται ο Κρέων. Τα ζεύγη όραση-άγνοια, τυφλότητα-γνώση αποτελούν συνηθισμένο θεατρικό θέμα του Σοφοκλή. Γενικότερα η τυφλότητα ως θέμα ξεκινάει από τον Όμηρο και φθάνει μέχρι τον Σοφοκλή. Εντοπίζεται ακόμη στο ινδικό δράμα και στο αγγλικό ελισαβετιανό θέατρο (βασιλιάς Ληρ).**

991 **τί δ’ ἔστιν...νέον**; στο θέατρο του Σοφοκλή ο πραγματικά μοναδικά σοφός είναι ο μάντης Τειρεσίας. Η Αθηνά, σύμφωνα με τον μύθο, του στέρησε το φως, επειδή την είδε γυμνή. Του έδωσε όμως το χάρισμα της μαντείας. Του καθάρισε τ’ αφτιά, για να καταλαβαίνει τη γλώσσα των πουλιών και του χάρισε ραβδί από αγριοκερασιά, για να περπατά χωρίς να βλέπει. Η απροσδόκητη παρουσία του Τειρεσία ταράζει και γεμίζει αγωνία τον Κρέοντα.

993 **οὔκουν...φρενός** · ο βασιλιάς εκφράζει την υποταγή του στον εκφραστή της θείας βούλησης.

995 **ἔχω πεπονθὼς...ὀνήσιμα**· εννοεί τη νίκη των Θηβαίων κατά των Αργείων, μετά τη θυσία του Μεγαρέα, γιου του Κρέοντα. Τη θυσία είχε συστήσει ο Τειρεσίας.

996 **φρόνει...τύχης** · ο Σοφοκλής επιστρατεύει το τέχνασμα της προειδοποίησης. Στην Οδύσσεια οι θεοί προειδοποιούν τον Αίγισθο, στον Προμηθέα Δεσμώτη ο Ερμής τις Ωκεανίδες κ.ά. Η προειδοποίηση απαλλάσσει τους θεούς από την ευθύνη για όσα συμβούν. Η ευθύνη μεταπίπτει στους ώμους των ανθρώπων. Έτσι υπάρχει μια εύλογη ερμηνεία της συμφοράς και αποκαλύπτεται ταυτόχρονα ένας βαθμός φιλανθρωπίας των θεών προς τους θνητούς.

997 **τί δ’ ἔστιν...στόμα** · είναι φανερή η ταραχή του Κρέοντα. Βασιλιάς και θεατές περιμένουν με αγωνία τις εξηγήσεις του μάντη.

998 **γνώσῃ...κλύων** · αρχίζει η μακρά διήγηση του Τειρεσία.

999 **θᾶκον…ὀρνιθοσκόπον** · κατά τον αρχαίο σχολιαστή **ὅρμος καὶ ἕδρα, ὅπου πάντα ὄρνεα προέρχονται**. Το ορνιθοσκοπείο του Τειρεσία υπήρχε μέχρι τα χρόνια του περιηγητή Παυσανία **(IX, 16,1)**.

1001 - 1004 **ἀγνῶτ' ἀκούω…ἄσημος ἦν** · γεμάτη μυστηριακή φρίκη η διήγηση του Τειρεσία αποκαλύπτει τα φοβερά σημάδια της οιωνοσκοπίας.

1005 - 1011 **εὐθὺς δὲ…πιμελῆς** · η πυρομαντεία βασίζεται στη μελέτη της καύσης των οστών των σφαγίων που θυσιάζονται και στο είδος του καπνού κατά τη διάρκεια της ζωοθυσίας. Τα σημάδια της θυσίας, που φανερώνει το παιδί στον Τειρεσία, είναι σαφή : οι θεοί αρνούνται τη θυσία.

1014 **ἐμοὶ γὰρ…ἄλλοις** · τον μάντη καθοδηγεί το παιδί και τον βασιλιά ο μάντης. Η τύχη του Κρέοντα στην ουσία αποκαλύπτεται από την καθοδήγηση του παιδιού. Το ειρωνικό αυτό συνταίριασμα αποτελεί δεινό πλήγμα στην αλαζονεία του Κρέοντα.

1015 **καὶ ταῦτα…πόλις** · ο Τειρεσίας δε διστάζει να καταγγείλει τον Κρέοντα. Εξαιτίας της ισχυρογνωμοσύνης του η πόλη υποφέρει.

1016 - 1022 **βωμοὶ γὰρ…λίπος** · οι βωμοί μολύνθηκαν από τις κατασπαραγμένες σάρκες του Πολυνείκη. Τα πουλιά αρνούνται προφητεία, γιατί έχουν γευθεί το αίμα του νεκρού. Η φρίκη συμπορεύεται με την ηθική διαμαρτυρία. Οι θεατές, παράλληλα με αυτά που ακούν, αναπλάθουν με τη φαντασία τους και όσα συμβαίνουν στον εξωσκηνικό χώρο.

1023 - 1027 **τοῦτ’ οὖν…πέλει** · ο Τειρεσίας δεν είναι οργισμένος με τον Κρέοντα. Τον συμβουλεύει με πατρική στοργή· ο Κρέων πρέπει να σκεφθεί λογικά και να θάψει τον Πολυνείκη.

1028 - 1032 **αὐθαδία του…φέρει** · ο Τειρεσίας τελειώνει με γνωμικό. Ο λόγος του είναι σύμφωνος με το αξίωμα, το κύρος και το ήθος του.

1033 - 1036 **ὦ πρέσβυ…πάλαι** · η βίαιη αντίδραση του Κρέοντα εκφράζεται παραστατικά με την εικόνα του τοξότη. Η βιαιότητα αυτή εκτρέπει τον βασιλιά σε βαρύτατες ύβρεις για τον Τειρεσία.

1037 - 1039 **κερδαίνετ’…χρυσόν** · συνηθισμένη κατηγορία εναντίον των μάντεων (πρβλ. **Οιδ. Τύρ., 388-389**). Τονίζεται μάλιστα από τον Κρέοντα και το είδος της δωροδοκίας : ήλεκτρο από τον Τμώλο της Μ. Ασίας και χρυσός από την Ινδία (πρβλ. Ηροδ. **3, 94**).

1039 - 1044 **τάφῳ δ’…σθένει** · η δράση του επεισοδίου κορυφώνεται με την **ὕβριν** του Κρέοντα που αποδεικνύεται ανοιχτά «θεομάχος». Η αναφορά του Κρέοντα είναι λογικοφανής, αποτελεί όμως παράβαση του ηθικού νόμου που απαιτεί να θάπτονται οι νεκροί.

1045 - 1047 **πίπτουσι…χάριν**· με γνωμικό τελειώνει και ο Κρέων τον λόγο του, υποστηρίζοντας την αρχική του θέση. Γενικά η δράση του επεισοδίου ακολουθεί δύο άξονες. Στον πρώτο, τη μακρά περίοδο των αγαθών σχέσεων ανάμεσα στον βασιλιά και τον μάντη διαδέχεται η οξεία σύγκρουση (πρβλ. **Οιδ. Τύρ., Φοίνισσαι**). Στον δεύτερο άξονα λειτουργούν

παράλληλα δύο σκηνικοί χρόνοι : αυτός που ενσωματώνει γεγονότα που φαίνονται (σύγκρουση Κρέοντα-Τειρεσία) και αυτός που υποβάλλει στη φαντασία των θεατών τα γεγονότα που δεν φαίνονται.

1048 - 1050 Με τη στιχομυθία που ακολουθεί παρακολουθούμε μια έντονη λογομαχία με γνωρίσματα την ειρωνεία, τον χλευασμό, τις έξυπνες επινοήσεις. Η δραματική ένταση κορυφώνεται. Στην αρχή ο Τειρεσίας μιλάει με πίκρα και αγανάκτηση για τα λόγια του Κρέοντα· ωστόσο δεν εκφράζεται άμεσα, αλλά σε τρίτο πρόσωπο και με γνωμικό για την αφροσύνη των ανθρώπων.

1052 **ταύτης…πλήρης ἔφυς** · στον χλευασμό και την πρόκληση του Κρέοντα ο μάντης επιτίθεται· χρησιμοποιώντας μεταφορά χαρακτηρίζει ευθέως τον Κρέοντα ως άμυαλο.

1053 **οὐ βούλομαι τὸν μάντιν ἀντειπεῖν κακῶς**· ισχυρισμός που δεν επιβεβαιώνεται, γιατί ο Κρέων και ψεύτη έμμεσα αποκάλεσε τον μάντη και για φιλοχρηματία θα τον κατηγορήσει (στ. **1055**).

1056 **τὸ δ’ ἐκ τυράννων…φιλεῖ** · πληρωμή με ακριβότερο νόμισμα. Στη φιλαργυρία των μάντεων αντιτάσσει ο Τειρεσίας την αισχροκέρδεια των τυράννων που αυθαιρετούν ή και αδικούν. Η αισχροκέρδεια του Κρέοντα φαίνεται από τις αποφάσεις του που έχουν ισχύ νόμου.

1057 - 1058 **ἆρ’ οἶσθα…πόλιν** · στην αμηχανία του ο Κρέων προβάλλει την εξουσία, αλλά ο μάντης του υπενθυμίζει ότι αυτός τον βοήθησε να σώσει την πόλη.

Πρόκειται για την υπόδειξη του Τειρεσία στον Κρέοντα να θυσιάσει τον γιο του Μεγαρέα, για να σωθεί η Θήβα.

1060 - 1063 **ὄρσεις με…φρένα**· στη νέα πρόκληση του Κρέοντα ο Τειρεσίας απειλεί με αποκαλύψεις. Η σκηνή θυμίζει παρόμοιο διάλογο Τειρεσία - Οιδίποδα Τυράννου στην ομώνυμη τραγωδία (στ. **334-379**). Οι υποψίες του Κρέοντα για το κίνητρο του μάντη συνιστούν τραγική πλάνη που φέρνει στους θεατές **τὴν ἀπὸ τῆς τραγωδίας ἡδονήν.**

1064 - 1071 **ἀλλ' εὖ γέ τοι κάτισθι…νέκυν** · ο μονόλογος-προφητεία του Τειρεσία αποτελεί, κατά τον Bowra, το **τέχνασμα της προειδοποίησης**. Όπως και προηγουμένως (στ. **998-1032**) με την προειδοποίηση οι θεοί απαλλάσσονται από κάθε ευθύνη. Ο Κρέων οφείλει να μέμφεται τον εαυτό του για την τιμωρία που θα υποστεί.

1065 **τρόχους ἁμιλλητῆρας ἡλίου** · τροχιές του ήλιου που η μια διαδέχεται την άλλη. Η ποιητική περίφραση είναι μεταφορική από τις αρματοδρομίες.

1066 - 1071 **ἕνα νέκυν…ἀνόσιον νέκυν** · ο Κρέων θα χάσει τον Αίμονα, σαν αντάλλαγμα για την Αντιγόνη, που έθαψε ζωντανή, και τον Πολυνείκη, που άφησε άταφο και τον στέρησε από τις καθιερωμένες νεκρικές τιμές.

1072 - 1076 **ὧν οὔτε σοί…κακοῖς** · οι πράξεις του Κρέοντα συνιστούν ύβρη, γιατί ανέτρεψαν τη φυσική τάξη. Οι Ερινύες, που είναι βοηθοί της Δίκης, θα παγιδεύσουν τον Κρέοντα και οι θεοί τόσο του επάνω όσο και του κάτω κόσμου θα πάρουν εκδίκηση, γιατί ο

Κρέων προσέβαλε τους ακατάλυτους νόμους τους.

1077- 1083 **καὶ ταῦτ' ἄθρησον…ἐς πόλιν** · ο μάντης έμμεσα προφητεύει τις συμφορές που θα πλήξουν και την οικογένεια του Κρέοντα και τη Θήβα.

1079 **ἀνδρῶν γυναικῶν κωκύματα** · εννοεί την αυτοκτονία του Αίμονα και της Ευρυδίκης.

1080 - 1083 **ἔχθρᾳ δὲ…ἐς πόλιν** · υπονοούνται διαμάχες και συγκρούσεις. Τα άταφα πτώματα αποτελούν εστία μόλυνσης, φυσικής και ηθικής. Ο κανόνας είναι γενικός : το Άργος, που έχει άταφους τους νεκρούς του, αλλά και οι γειτονικές πόλεις, που κινδυνεύουν από τη μόλυνση, θα κινηθούν εναντίον της Θήβας.

1084 - 1086 **τοιαῦτά σου…οὐχ ὑπεκδραμῇ** · ο Τειρεσίας με δηκτική διάθεση ειρωνεύεται τα λόγια του Κρέοντα (στ. **1033-1034**). Τα συναισθήματα εκδικητικότητας οφείλονται στην ψυχολογία του μάντη, που το κύρος του έχει αμφισβητήσει ο Κρέων.

1089 - 1090 **καὶ γνῷ τρέφειν… ἢ νῦν φέρει** · «Αυτά τα τελευταία λόγια του μάντη συνοψίζουν την προειδοποίησή του, την ανάγκη για υγιή σκέψη. Αν ο άνθρωπος δεν το βρει αυτό για χάρη του εαυτού του, οι θεοί θα τον εξαναγκάσουν να το κάμει παρά τη θέλησή του» (Bowra).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1 **Ο Τειρεσίας αγωνίζεται να μεταβάλει τη στάση του Κρέοντα. Ποιες άλλες προσπάθειες είχαν προηγηθεί;**

2 **Ποιο είναι το ήθος του μάντη;**

3 **Ποια είναι η διάρθρωση της μαντείας (στ. 398-1032) του Τειρεσία.**

4 **Ποια απήχηση νομίζετε ότι είχε στους θεατές η μαντεία του Τειρεσία;**

5 **Πώς εξασφαλίζει ο ποιητής την παραστατικότητα της αφήγησης του μάντη (στ. 999-1022);**

6 **Ο Τειρεσίας συμβουλεύει τον Κρέοντα :**

α. να υποχωρήσει	□
β. να παραμείνει σταθερός στις απόψεις του	□
γ. να προβεί σε κάποια άλλη ενέργεια	□

Να σημειώσετε με Χ τη σωστή απάντηση.

7 **Να περιγράψετε την αντίδραση του Κρέοντα στη μαντεία του Τειρεσία.**

8 **Τὸ μανθάνειν...φέρει (στ. 1031-1032): Να χαρακτηρίσετε τον υποθετικό λόγο και να τον τρέψετε στα άλλα είδη.**

9 **Να εξηγήσετε τους χρόνους των ρημάτων, με τους οποίους περιγράφονται τα αποτελέσματα της μαντείας (στ. 998-1014).**

10 **ἄνολβος, ἄβουλος, ἀκίνητος : είναι σύνθετα ή απλά τα επίθετα; Χρησιμοποιούνται σήμερα;**

11 **Σημειώστε Χ στο αντίστοιχο τετράγωνο, αν νομίζετε ότι το περιεχόμενο της πρότασης είναι σωστό ή λανθασμένο.**

α. φρόνησον (στ. 1023) : είναι προστακτική	**Σωστό** □ **Λάθος** □

β. τοὐξαμαρτάνειν (στ. 1024) : είναι έναρθρο απαρέμφατο	**Σωστό □** **Λάθος □**
γ. πρέσβυ (στ. 1033) : είναι ουσιαστικό	**Σωστό □** **Λάθος □**
δ. ἄπρακτος (στ. 1035) : είναι επίθετο	**Σωστό □** **Λάθος □**

12 **Ποια είναι η σημασία της προφητείας του Τειρεσία για την εξέλιξη του μύθου;**

13 **Σημειώστε με Χ τη σωστή απάντηση :**
Ο Κρέων, κατά τον Τειρεσία, παραβίασε τη φυσική και ηθική τάξη, διότι :

α. δεν επέτρεψε να ταφεί ο Πολυνείκης

β. έκλεισε ζωντανή σε τάφο την Αντιγόνη, χωρίς να την δικάσει

γ. συντρέχουν και οι δύο προηγούμενοι λόγοι

14 ἔχθρᾳ δὲ…ἐς πόλιν (στ. 1080-1083) : Σε ποιες πόλεις αναφέρεται ο μάντης και ποιο είναι το νόημα των λόγων του;

15.Να μεταφέρετε τους ρηματικούς και ονοματικούς τύπους στον άλλο αριθμό :
οἶσθα, ἴσθι, φανεῖ, βιάζονται, ἀφῇ, γνῷ, κύνες, κέρδεσιν, πλήρης.

16 Να βρείτε στην προφητεία του Τειρεσία (στ. 998-1032) τους εμπρόθετους προσδιορισμούς και να τους χαρακτηρίσετε συντακτικώς.

Β΄ Σκηνή : στ. 1091-1114. Πρόσωπα : Κρέων-Χορός.

Ενώ αποχωρεί ο μάντης από τη δεξιά πάροδο, ο Κρέων συνομιλεί με το χορό· η ταραχή του είναι φανερή. Ο χορός εγκαταλείπει τη μετριοπάθεια και με τόλμη συμβουλεύει τον αμήχανο βασιλιά.

1092 - 1093 ἐξ ὅτου λευκὴν ἐκ μελαίνης τρίχα ἀμφιβάλλομαι · δηλαδή από τα νιάτα μου ως τα γηρατειά μου.

1095 - 1097 **ἔγνωκα…ἐν δεινῷ πάρα** · οι προφητείες του Τειρεσία (στ. **998-1032**) οδηγούν τον Κρέοντα σε μεταστροφή· ωστόσο το δίλημμά του είναι δικαιολογημένο : ταλαντεύεται ανάμεσα στον φόβο της ντροπής και στον φόβο της συμφοράς. Ο Κρέων μεταπίπτει βαθμιαία σε τραγικό πρόσωπο.

1098 **εὐβουλίας δεῖ**· ο χορός συνιστά στον Κρέοντα ό,τι και ο Τειρεσίας, δηλαδή να σκεφτεί σωστά.

1100 - 1101 **ἐλθὼν κόρην…τάφον** · η συμβολή του χορού είναι να ελευθερώσει την Αντιγόνη και να θάψει τον Πολυνείκη. Ο Κρέων όμως αντιστρέφει τη σειρά, πράγμα που θ' αποδειχθεί μοιραίο.

1105 - 1106 **οἵμοι…οὐχὶ δυσμαχητέον** · είναι χαρακτηριστική η κατάρρευση του εγωισμού του Κρέοντα· υποχρεώνεται από την ανάγκη να κάνει ο ίδιος ό,τι είχε απαγορεύσει να κάνουν οι άλλοι.

1110 **ἑλόντες εἰς ἐπόψιον τόπον** · ο Κρέων δείχνει τον τόπο που βρισκόταν άταφο το πτώμα του Πολυνείκη.

1111 - 1114 **ἐγὼ δ'…τὸν βίον τελεῖν** · με την ήττα του ο Κρέων αναγνωρίζει ότι οι **καθεστῶτες νόμοι**, τους οποίους πρέπει καθένας να τηρεί, είναι κάτι διαφορετικό από τους **προκειμένους νόμους**, δηλ. τις εφήμερες διαταγές, που με τόσο πείσμα είχε προβάλει νωρίτερα ο ίδιος.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1 **Πώς δικαιολογείται η απρόοπτη μεταμέλεια του Κρέοντα;**

2 **Ποιο είναι το δίλημμα του Κρέοντα και πώς διαγράφεται το ήθος του;**

3 **Ποιος είναι ο ρόλος του χορού σ' αυτή τη σκηνή;**

4 **Πώς φαντάζεστε τη σκηνή αυτή από την άποψη της οπτικής της διάστασης (όψη-σκηνική δράση);**

5 **Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις και τις φράσεις κατά σημασιολογικά ζεύγη :**

α. **ἄνες**	1. άμυαλος
β. **ἐπόψιος**	2. λευτέρωσε
γ. **κακόφρων**	3. εμπρός ακόλουθοι
δ. **ἴτ' ὀπάονες**	4. φανερός

6 **Να βρείτε στους στίχους 1100-1114 τις επιρρηματικές μετοχές και να τις χαρακτηρίσετε συντακτικώς.**

ΠΕΜΠΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (1115-1153)

(υπόρχημα)

Το υπόρχημα είναι ένα χαρούμενο τραγούδι που συνοδεύεται με χορευτικές κινήσεις. Ο χορός σε δύο στροφικά συστήματα υψώνει χαρμόσυνο ύμνο προς τον Βάκχο και τον παρακαλεί να λυτρώσει τη Θήβα και να φέρει τη χαρά. Ο Σοφοκλής δημιουργεί με το χορικό ατμόσφαιρα τραγικής παρέκτασης, δηλαδή κατάσταση γεμάτη χαρά και ελπίδες για αίσια λύση του δράματος, πριν από τη φρίκη της καταστροφής που θ' ακολουθήσει.

Α′ Σύστημα

στροφή α′

1115 - 1122 Πολυώνυμε...ὦ Βακχεῦ (Πολυσήμαντε...Βάκχε)· ο Διόνυσος είχε πολλά ονόματα : Βάκχος,Ίακχος, Βρόμιος, Λυαίος, Ζαγρεύς, κ.ά

1115 Καδμείας νύμφας ἄγαλμα (χαρά των ομματιών της νύφης απ' τη Θήβα)· ευρύτατα ήταν τα όρια της επικράτειας του Βάκχου. Η Ιταλία, κυρίως η Μεγάλη Ελλάδα, ήταν ονομαστή για τ' αμπέλια της που κατά τη μυθολογία πρώτοι οι Σειληνοί, ακόλουθοι του Βάκχου, καλλιέργησαν σ' αυτά τα μέρη.

1122 - 1125 Βακχᾶν ματρόπολιν Θήβαν (που κατοικείς στη Θήβα, τη μάνα πόλη των Βακχών)· οι

Βάκχες ή Μαινάδες, που ακολουθούσαν τον Διόνυσο, είχαν έδρα τους τη γενέτειρα του Διονύσου, τη Θήβα.

1124 Ἰσμηνοῦ · θεοποιημένος ποταμός που πηγάζει από τον ομώνυμο λόφο, νότια της Θήβας, και χύνεται στην Υλίκη.

1124 - 1125 ἀγρίου…δράκοντος (εκεί κοντά…άγρια δόντια)· ο Κάδμος σκότωσε τον δράκοντα, που κατά διαταγή του Άρη φύλαγε τη θεϊκή πηγή, έσπειρε τα δόντια του και από αυτά φύτρωσαν ένοπλοι άντρες που σκοτώθηκαν μεταξύ τους· σώθηκαν μόνο πέντε, από τους οποίους κατάγονται οι Θηβαίοι.

αντιστροφή α′

1126 - 1130 σέ δ’ ὑπὲρ διλόφου…νᾶμα (της δάδας…Κασταλίας κρήνης)· οι Βακχίδες κατοικούσαν στο Κωρύκειον ἄντρον του Παρνασσού και χόρευαν οργιαστικούς χορούς μέσα στη νύχτα, κρατώντας αναμμένους δαυλούς.

1131 - 1136 καὶ σὲ Νυσαίων…ἀγυιὰς (από της Νύσας…γλεντοκόποι)· στις βακχικές πομπές της Θήβας πίστευαν ότι συμμετείχε και ο Διόνυσος με την ακολουθία του. Ο θεός κατέληγε στην πατρίδα του, τη Θήβα, ύστερα από πολλές περιπλανήσεις και αφού περνούσε πρώτα από την αμπελόφυτη Ευβοϊκή Νύσσα. Είναι χαρακτηριστική στον ύμνο η έντονη προσωποποιία, καθώς ολόκληρη η φύση συμμετέχει στην εορτή.

Β΄ Σύστημα

στροφή β΄

1139 ματρὶ σὺν κεραυνίᾳ (και την μητέρα σου την αστραποκαμένη)· τη Σεμέλη αγάπησε ο Δίας. Όταν όμως ο πατέρας των θεών εμφανίστηκε μπροστά της με όλη του τη μεγαλοπρέπεια και λαμπρότητα, η Σεμέλη δεν άντεξε τη λάμψη της αστραπής και τον κρότο του κεραυνού και πέθανε από τον φόβο της.

1142 μολεῖν καθαρσίῳ ποδὶ (έλα με το καλό ποδαρικό να μας γιατρέψεις)· την πόλη μολύνει ο νεκρός που ο Κρέων απαγόρευσε να θάψουν. Ύστερα όμως από τη μεταμέλεια του βασιλιά, ο Διόνυσος, στον οποίο απέδιδαν και καθαρτήριες ιδιότητες, καλείται να την εξαγνίσει.

αντιστροφή β΄

1146 - 1152 ἰὼ πῦρ πνειόντων...Ἴακχον (χορευταρά...το Βάκχο)· εντυπωσιακή εικόνα. Οι βακχικές τελετές γίνονταν βράδυ και όσοι έπαιρναν μέρος σ' αυτές πίστευαν ότι ο Διόνυσος έσερνε τον χορό, στον οποίο συμμετείχαν και τ' αστέρια, καθώς πάλλονταν στον ουρανό και χόρευαν.

Η διαρκής αναφορά στον Διόνυσο, έχει σκοπό, εκτός των άλλων, και να προβάλει τη σύνδεση της τραγωδίας με τις Διονυσιακές εορτές.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1 **Γιατί ο ποιητής παραθέτει τόσα μυθολογικά στοιχεία για τον Διόνυσο σ' αυτό το στάσιμο;**

2 **Ο χορός καλεί τον Διόνυσο να γίνει λυτρωτής της Θήβας. Ποιους τρόπους χρησιμοποιεί, για να πετύχει τον σκοπό του;**

3 **Ποιο είναι το κυρίαρχο συναίσθημα των ανδρών του χορού και πώς αυτό συνδέεται με την εξέλιξη του μύθου;**

4 **Ο ποιητής χρησιμοποιεί διάφορα εκφραστικά μέσα και σχήματα λόγου, για να πλέξει τον ύμνο του στον Διόνυσο. Ποιο απ' αυτά είναι το κυρίαρχο;**
α. η μεταφορά

β. η προσωποποίηση

γ. η παρομοίωση

δ. τα χαρακτηριστικά επίθετα

Να σημειώσετε τη σωστή απάντηση

5 **Ποιος είναι ο ρόλος του στάσιμου στην εξέλιξη του μύθου;**

ΕΞΟΔΟΣ

ΑΓΓΕΛΟΣ

Κάδμου πάροικοι καὶ δόμων Ἀμφίονος,
οὐκ ἔσθ' ὁποῖον στάντ' ἂν ἀνθρώπου βίον
οὔτ' αἰνέσαιμ' ἂν οὔτε μεμψαίμην ποτέ·
τύχη γὰρ ὀρθοῖ καὶ τύχη καταρρέπει
τὸν εὐτυχοῦντα τόν τε δυστυχοῦντ' ἀεί·
καὶ μάντις οὐδεὶς τῶν καθεστώτων βροτοῖς.
Κρέων γὰρ ἦν ζηλωτός, ὡς ἐμοί, ποτέ,
σώσας μὲν ἐχθρῶν τήνδε Καδμείαν χθόνα,
λαβών τε χώρας παντελῆ μοναρχίαν
ηὔθυνε, θάλλων εὐγενεῖ τέκνων σπορᾷ·
καὶ νῦν ἀφεῖται πάντα. Τὰς γὰρ ἡδονὰς
ὅταν προδῶσιν ἄνδρες, οὐ τίθημ' ἐγὼ
ζῆν τοῦτον, ἀλλ' ἔμψυχον ἡγοῦμαι νεκρόν.
Πλούτει τε γὰρ κατ' οἶκον, εἰ βούλει, μέγα,
καὶ ζῇ τύραννον σχῆμ' ἔχων, ἐὰν δ' ἀπῇ
τούτων τὸ χαίρειν, τἄλλ' ἐγὼ καπνοῦ σκιᾶς
οὐκ ἂν πριαίμην ἀνδρὶ πρὸς τὴν ἡδονήν.
ΧΟ. Τί δ' αὖ τόδ' ἄχθος βασιλέων ἥκεις φέρων;
ΑΓ. Τεθνᾶσιν· οἱ δὲ ζῶντες αἴτιοι θανεῖν.
ΧΟ. Καὶ τίς φονεύει; τίς δ' ὁ κείμενος; λέγε.
ΑΓ. Αἵμων ὄλωλεν· αὐτόχειρ δ' αἱμάσσεται.
ΧΟ. Πότερα πατρῴας ἢ πρὸς οἰκείας χερός;
ΑΓ. Αὐτὸς πρὸς αὐτοῦ, πατρὶ μηνίσας φόνου.

ΧΟ. Ὦ μάντι, τοὔπος ὡς ἄρ' ὀρθὸν ἤνυσας.
ΑΓ. Ὡς ὧδ' ἐχόντων τἄλλα βουλεύειν πάρα.

1180 ΧΟ. Καὶ μὴν ὁρῶ τάλαιναν Εὐρυδίκην ὁμοῦ
δάμαρτα τὴν Κρέοντος· ἐκ δὲ δωμάτων
ἤτοι κλύουσα παιδὸς ἢ τύχῃ περᾷ.

ΑΓΓΕΛΟΣ

Του Κάδμου γείτονες και των σπιτιών του Αμφίονα,

όσο κρατιέται στη ζωή, κανέναν άνθρωπο

ποτέ δε θα δοξάσω και ποτέ δε θα δικάσω.

Η τύχη στεριώνει τον τυχερό,

η τύχη σωριάζει τον άτυχο πάντα·

κανείς δε μαντεύει των θνητών τα γραμμένα.

Ήταν, θαρρώ, ζηλευτός ως τα τώρα κι ο Κρέοντας·

απ' τους εχθρούς της γλίτωσε τη γη του Κάδμου,

απόλυτος μονάρχης τη χώρα κυβέρνησε,

έσπειρε καλά παιδιά και θέριζε καρπούς·

όλα τώρα σωριάστηκαν κάτω·

όταν σκοτώσει τη χαρά του ο άνθρωπος,

δεν τον έχω να ζει, για ζωντανό νεκρό τον έχω.

Σόδιαζε πλούτη σωρό στο κατώι,

και, αν λαχταράς, ζήσε βασιλικά,

αν η χαρά σου πέταξε, δε σου χαράμιζα

ούτε καπνού σκιά, μπρος στη χαρά, να τ' αγοράσω.

ΧΟ. Ποια πάλι δεινά στους βασιλιάδες φέρνεις;

ΑΓ. Είναι νεκροί και φταίν' οι ζωντανοί για τη θανή τους.

ΧΟ. Μίλα ποιος ο φονιάς και ποιος ο σκοτωμένος;
ΑΓ. Ο Αίμονας χάθηκε· με το χέρι σφάχτηκε.

ΧΟ. Με του πατέρα ή με το δικό του;

ΑΓ. Μόνος του·για του πατέρα φρένιασε το φόνο.

ΧΟ. Ω μάντη, αλήθεψαν τα λόγια σου.

ΑΓ. Έτσι μ' αυτά· για τ' άλλα τώρα να σκεφτούμε.

(Ο αγγελιαφόρος ετοιμάζεται να φύγει. Τη στιγμή αυτή έρχεται από το παλάτι η Ευρυδίκη.)

ΧΟ. Μα να, τη δύστυχη βλέπω κοντά μας
Ευρυδίκη, τη γυναίκα του Κρέοντα·
απ' το παλάτι βγαίνει,
είτε για το παιδί της άκουσε είτε στην τύχη.

ΕΥΡΥΔΙΚΗ

Ὦ πάντες ἀστοί, τῶν λόγων ἐπῃσθόμην
πρὸς ἔξοδον στείχουσα, Παλλάδος θεᾶς
ὅπως ἱκοίμην εὐγμάτων προσήγορος.
Καὶ τυγχάνω τε κλῇθρ᾽ ἀνασπαστοῦ πύλης
χαλῶσα, καί με φθόγγος οἰκείου κακοῦ
βάλλει δι᾽ ὤτων· ὑπτία δὲ κλίνομαι
δείσασα πρὸς δμωαῖσι κἀποπλήσσομαι.
Ἀλλ᾽ ὅστις ἦν ὁ μῦθος αὖθις εἶπατε·
κακῶν γὰρ οὐκ ἄπειρος οὖσ᾽ ἀκούσομαι.
ΑΓ. Ἐγώ, φίλη δέσποινα, καὶ παρὼν ἐρῶ,
κοὐδὲν παρήσω τῆς ἀληθείας ἔπος·
τί γάρ σε μαλθάσσοιμ᾽ ἂν ὢν ἐς ὕστερον
ψεῦσται φανούμεθ᾽; ὀρθὸν ἀλήθει᾽ ἀεί.
Ἐγὼ δὲ σῷ ποδαγὸς ἑσπόμην πόσει
πεδίον ἐπ᾽ ἄκρον, ἔνθ᾽ ἔκειτο νηλεὲς
κυνοσπάρακτον σῶμα Πολυνείκους ἔτι·
καὶ τὸν μέν, αἰτήσαντες ἐνοδίαν θεὸν
Πλούτωνά τ᾽ ὀργὰς εὐμενεῖς κατασχεθεῖν,
λούσαντες ἁγνὸν λουτρόν, ἐν νεοσπάσιν
θαλλοῖς ὃ δὴ λέλειπτο συγκατῄθομεν,
καὶ τύμβον ὀρθόκρανον οἰκείας χθονὸς
χώσαντες αὖθις πρὸς λιθόστρωτον κόρης
νυμφεῖον Ἅιδου κοῖλον εἰσεβαίνομεν.

ΕΥΡΥΔΙΚΗ

Συμπολίτες, πήρε τ’ αυτί μου τα λόγια σας,

περνώντας την αυλόθυρα, καθώς κινούσα

να πάω στην Παλλάδα τη θεά να προσκυνήσω.

Στην τύχη, τη στιγμή που ξέσφιγγα της θύρας

την αμπάρα για ν’ ανοίξει, βουίζει στ’ αυτιά μου

του σπιτιού συμφορά· λιγώθηκα και γέρνοντας

στην αγκαλιά των γυναικών χάνω τον κόσμο.

Ό,τι και να ᾽ναι το κακό, πέστε το πάλι·

αμάθητη στις συμφορές δεν είμαι και θ’ ακούσω.

ΑΓ. Εγώ, καλή κυρά μου, που το ᾽δα, θα σ’ το πω,

κι απ’ την αλήθεια τίποτα δεν κρύβω.·

Γιατί να μαλακώσω τον πόνο σου, κι ύστερα

ψεύτης να φανώ; Αλήθεια πάντα το σωστό.

Εγώ τον άντρα σου τον πήρα το κατόπι, σκιά του,

ως το ψήλωμα του κάμπου, όπου ακόμη κείτονταν

του Πολυνείκη το φριχτό κορμί κομμάτια.

Δέηση κάναμε στον Πλούτωνα και στην Εκάτη,

να σπλαχνιστούν και να καταλαγιάσουν την οργή τους.

Με καθαρό νερό τον πεθαμένο λούσαμε,

σε νιόκοπα κλαριά κάψαμε ό,τι απόμεινε

και στήσαμε ψηλό σωρό με χώμα της πατρίδας.

΄Υστερα ξεκινήσαμε για τη λιθόστρωτη

1205 **τη νυφική σπηλιά του Χάρου και της κόρης.**

Φωνῆς δ’ ἄπωθεν ὀρθίων κωκυμάτων
κλύει τις ἀκτέριστον ἀμφὶ παστάδα,
καὶ δεσπότῃ Κρέοντι σημαίνει μολών·
τῷ δ’ ἀθλίας ἄσημα περιβαίνει βοῆς
ἔρποντι μᾶλλον ἆσσον, οἰμώξας δ’ ἔπος
ἵησι δυσθρήνητον· Ὢ τάλας ἐγώ,
ἦρ’ εἰμὶ μάντις; ἆρα δυστυχεστάτην
κέλευθον ἕρπω τῶν παρελθουσῶν ὁδῶν;
παιδός με σαίνει φθόγγος. Ἀλλά, πρόσπολοι,
ἴτ’ ἆσσον ὠκεῖς, καὶ παραστάντες τάφῳ
ἀθρήσαθ’, ἁρμὸν χώματος λιθοσπαδῆ
δύντες πρὸς αὐτὸ στόμιον, εἰ τὸν Αἵμονος
φθόγγον συνίημ’, ἢ θεοῖσι κλέπτομαι.
Τάδ’ ἐξ ἀθύμου δεσπότου κελευσμάτων
ἠθροῦμεν· ἐν δὲ λοισθίῳ τυμβεύματι
τὴν μὲν κρεμαστὴν αὐχένος κατείδομεν,
βρόχῳ μιτώδει σινδόνος καθημμένην,
τὸν δ’ ἀμφὶ μέσσῃ περιπετῆ προσκείμενον,
εὐνῆς ἀποιμώζοντα τῆς κάτω φθορὰν
καὶ πατρὸς ἔργα καὶ τὸ δύστηνον λέχος.

Ακούει τότε μακριά κάποιος φωνές σπαραχτικές

και θρήνους προς τη μεριά της ατραγούδιστης νυφούλας

και στον αφέντη τρέχει να το πει, τον Κρέοντα.

Αυτός, τα πόδια σέρνοντας βαριά, κοντοζυγώνει.

Του δέρνει τότε τ' αυτιά βαρύς βόγκος κι αλάλητος·

στενάζει κι αφήνει θρηνολόγημα : «Ο δύσμοιρος

μην είμαι μάντης; απ' όσους δρόμους πέρασα,

μην πήρα τώρα την πικρότερη τη στράτα;

Η φωνή του παιδιού μου μου γνέφει· δούλοι, τρέξτε,

γρήγορα, φτάστε στον τάφο κοντά και μπείτε μέσα

στο στόμα της σπηλιάς· απ' τον αρμό της γκρεμισμένης

ξερολιθιάς κοιτάξτε: του Αίμονά μου

τη φωνή γρικώ, ή μήπως οι θεοί με πλανεύουν;»

Στις προσταγές του πικραμένου μας αφέντη

κοιτάμε· και τι βλέπουμε; στο βάθος της σπηλιάς

εκείνη κρεμασμένη και γύρω στο λαιμό

θηλιά πλεγμένη με το στημόνι της ποδιάς·

κι αυτόν πεσμένο πάνω της στη μέση να τη σφίγγει,

να σκούζει για το ταίρι του που χάθηκε στον Άδη,

για του γονιού τα έργα και τον άτυχο γάμο του.

Ὁ δ’ ὡς ὁρᾷ σφε, στυγνὸν οἰμώξας ἔσω
χωρεῖ πρὸς αὐτὸν κἀνακωκύσας καλεῖ·
Ὦ τλῆμον, οἷον ἔργον εἴργασαι· τίνα
νοῦν ἔσχες; ἐν τῷ συμφορᾶς διεφθάρης;
Ἔξελθε, τέκνον, ἱκέσιός σε λίσσομαι.
Τὸν δ’ ἀγρίοις ὄσσοισι παπτήνας ὁ παῖς,
πτύσας προσώπῳ κοὐδὲν ἀντειπών, ξίφους
ἕλκει διπλοῦς κνώδοντας, ἐκ δ’ ὁρμωμένου
πατρὸς φυγαῖσιν ἥμπλακ’· εἶθ’ ὁ δύσμορος
αὐτῷ χολωθείς, ὥσπερ εἶχ’, ἐπενταθεὶς
ἤρεισε πλευραῖς μέσσον ἔγχος, ἐς δ’ ὑγρὸν
ἀγκῶν’ ἔτ’ ἔμφρων παρθένῳ προσπτύσσεται·
καὶ φυσιῶν ὀξεῖαν ἐκβάλλει ῥοὴν
λευκῇ παρειᾷ φοινίου σταλάγματος.
Κεῖται δὲ νεκρὸς περὶ νεκρῷ, τὰ νυμφικὰ
τέλη λαχὼν δείλαιος ἐν Ἅιδου δόμοις,
δείξας ἐν ἀνθρώποισι τὴν ἀβουλίαν
ὅσῳ μέγιστον ἀνδρὶ πρόσκειται κακόν.

Μόλις τον βλέπει ο Κρέοντας, βαθιά σπαράζει,
προχωρεί κοντά του και φωνάζει θρηνώντας:
«Τι έκανες, δύστυχε; τι έβαλες στο νου σου;
ποια συμφορά σε ρήμαξε; στα γόνατα,
στα γόνατα παρακαλώ, παιδάκι μου βγες έξω.»
Μα το παιδί, ρίχνοντας άγριες ματιές
τον έφτυσε στο πρόσωπο και δίχως λέξη να του πει
απ' το θηκάρι του τραβά το δίστομο μαχαίρι·
ορμώντας ο πατέρας έξω, γλίτωσε ·αστόχησε.
Θυμώνει με την τύχη του ο δόλιος, κι όπως ήταν
τέντωσε πίσω το κορμί και μπήγει το μαχαίρι
μέχρι τη μέση στα πλευρά και μισοπνοϊσμένος
με μαραμένα χέρια την κόρη σφιχταγκάλιασε.
Αγκομαχάει και ξετινάζει βρύση κόκκινες
σταλαγματιές στα μάγουλά της τα λευκά το αίμα.
Νεκρός παρέκει στη νεκρή · στου Χάρου το παλάτι
χαρές ο δόλιος γιόρτασε του γάμου: παράδειγμα,
πως η αστοχασιά το πιο τρανό κακό στον κόσμο.
(Η Ευρυδίκη μπαίνει σιωπηλή στο παλάτι.)

ΧΟ. Τί τοῦτ’ ἂν εἰκάσειας; ἡ γυνὴ πάλιν
φρούδη, πρὶν εἰπεῖν ἐσθλὸν ἢ κακὸν λόγον.
ΑΓ. Καὐτὸς τεθάμβηκ’· ἐλπίσιν δὲ βόσκομαι
ἄχη τέκνου κλύουσαν ἐς πόλιν γόου
οὐκ ἀξιώσειν, ἀλλ’ ὑπὸ στέγης ἔσω
δμωαῖς προθήσειν πένθος οἰκεῖον στένειν.
Γνώμης γὰρ οὐκ ἄπειρος, ὥσθ’ ἁμαρτάνειν.
ΧΟ. Οὐκ οἶδ’· ἐμοὶ δ’ οὖν ἥ τ’ ἄγαν σιγὴ βαρὺ
δοκεῖ προσεῖναι χἡ μάτην πολλὴ βοή.
ΑΓ. Ἀλλ’ εἰσόμεσθα, μή τι καὶ κατάσχετον
κρυφῇ καλύπτει καρδίᾳ θυμουμένη,
δόμους παραστείχοντες· εὖ γὰρ οὖν λέγεις·
καὶ τῆς ἄγαν γάρ ἐστί που σιγῆς βάρος.
ΧΟ. Καὶ μὴν ὅδ’ ἄναξ αὐτὸς ἐφήκει
μνῆμ’ ἐπίσημον διὰ χειρὸς ἔχων,
εἰ θέμις εἰπεῖν, οὐκ ἀλλοτρίαν
ἄτην, ἀλλ’ αὐτὸς ἁμαρτών.

ΧΟ. Πώς το ξηγάς αυτό; η κυρά μας έφυγε πάλι,

προτού να πει μια λέξη, καλή κακή.

ΑΓ. Τα ᾽χω κι εγώ χαμένα · ελπίζω πως ακούγοντας

του γιου τη συμφορά, δεν καταδέχτηκε να κλάψει

μπρος στον κόσμο · θα βάλει τις γυναίκες στην αυλή

να σύρουν μοιρολόι για το πένθος του σπιτιού.

Αστόχαστη δεν είναι και δε θα κριματίσει.

ΧΟ. Δεν ξέρω ·ασήκωτη, θαρρώ, κι η σιωπή,

καθώς ανώφελος κι ο μέγας θρήνος.

ΑΓ. Θα μάθουμε μπαίνοντας μέσα

μήπως κρυφό μυστικό στη βαριά

την ψυχή της κλειδώνει · καλά το λες,

και της μεγάλης σιωπής ασήκωτο το βάρος.

(Ο αγγελιαφόρος αποχωρεί. Έρχεται ο Κρέοντας από τους αγρούς, συνοδευόμενος από φρουρούς που μεταφέρουν το νεκρό σώμα του Αίμονα.)

ΧΟ. Μα να, κι ο βασιλιάς ο ίδιος φτάνει ·

κι αν πρέπει να το πω, στα χέρια του

κρατεί σημάδι φανερό κι όχι μια ξένη

συμφορά, μα το δικό του κρίμα.

Στροφή α΄

ΚΡ. Ἰὼ φρενῶν δυσφρόνων ἁμαρτήματα
στερεὰ θανατόεντ᾽,
ὦ κτανόντας τε καὶ
θανόντας βλέποντες ἐμφυλίους.
Ὤμοι ἐμῶν ἄνολβα βουλευμάτων.
Ἰὼ παῖ, νέος νέῳ ξὺν μόρῳ
αἰαῖ αἰαῖ,
ἔθανες, ἀπελύθης
ἐμαῖς οὐδὲ σαῖσι δυσβουλίαις.
ΧΟ. Οἴμ᾽ ὡς ἔοικας ὀψὲ τὴν δίκην ἰδεῖν.
ΚΡ. Οἴμοι,
ἔχω μαθὼν δείλαιος· ἐν δ᾽ ἐμῷ κάρᾳ
θεὸς τότ᾽ ἄρα τότε μέγα βάρος μ᾽ ἔχων
ἔπαισεν, ἐν δ᾽ ἔσεισεν ἀγρίαις ὁδοῖς,
οἴμοι, λακπάτητον ἀντρέπων χαράν.
φεῦ φεῦ, ὦ πόνοι βροτῶν δύσπονοι.

ΕΞΑΓΓΕΛΟΣ
Ὦ δέσποθ᾽, ὡς ἔχων τε καὶ κεκτημένος,
τὰ μὲν πρὸ χειρῶν τάδε φέρειν, τὰ δ᾽ ἐν δόμοις
ἔοικας ἥκειν καὶ τάχ᾽ ὄψεσθαι κακά.
ΚΡ. Τί δ᾽; ἔστιν αὖ κάκιον ἐκ κακῶν ἔτι;
ΕΞ. Γυνὴ τέθνηκεν, τοῦδε παμμήτωρ νεκροῦ,
δύστηνος, ἄρτι νεοτόμοισι πλήγμασιν.

Στροφή α΄

ΚΡ. Ωχού

αδέσποτου μυαλού πεισματικά

θανάτου κρίματα.

Βλέπετε σκοτωμένους

και φονιάδες, ένα σόι;

Ώχου, τύφλα μου συφοριασμένη ·

ώχου, παιδί μου, πέθανες νιος

ωχ κι ωχ

κι άγουρος πας στο θάνατο

από δική μου αστοχασιά κι όχι δική σου.

ΧΟ. Αλίμονο, είδες αργά, θαρρώ, το δίκιο.

ΚΡ. Αλίμονο, φωτίστηκα, ο σκότεινος. Κάποιος θεός

με τύφλωνε, με χτύπαγε βαριά

στην κεφαλή μου, με βρόνταγε σε στράτες άγριες

κι ανάσκελα ποδοπατούσε τη χαρά μου.

Αχ κι αχ, καημοί των ανθρώπων αγιάτρευτοι.

(Ο εξάγγελος βγαίνει από το παλάτι.)

ΕΞΑΓΓΕΛΟΣ

Ήρθες χορτάτος συμφορές, αφέντη μου ·

άλλες κρατάς στα χέρια σου κι άλλες,

θαρρώ, θα δεις, σαν έμπεις γρήγορα στο σπίτι.

ΚΡ. Μα τι; Υπάρχουν και χειρότερα απ' τα χειρότερα;

ΕΞ. Η γυναίκα σου πέθανε · η καλομάνα του νεκρού ·

η δύστυχη, πριν λίγο κομματιάστηκε.

Αντιστροφή α΄

Κρέων

Ἰὼ, ἰὼ δυσκάθαρτος Ἅιδου λιμήν,
τί μ᾽ ἄρα τί μ᾽ ὀλέκεις;
Ὦ κακάγγελτά μοι
προπέμψας ἄχη, τίνα θροεῖς λόγον;
Αἰαῖ, ὀλωλότ᾽ ἄνδρ᾽ ἐπεξειργάσω.
Τί φῄς, παῖ; τίνα λέγεις μοι νέον,
αἰαῖ αἰαῖ,
σφάγιον ἐπ᾽ ὀλέθρῳ
γυναικεῖον ἀμφικεῖσθαι μόρον;
ΧΟ. Ὁρᾶν πάρεστιν· οὐ γὰρ ἐν μυχοῖς ἔτι.
ΚΡ. Οἴμοι,
κακὸν τόδ᾽ ἄλλο δεύτερον βλέπω τάλας
Τίς ἄρα, τίς με πότμος ἔτι περιμένει;
ἔχω μὲν ἐν χείρεσσιν ἀρτίως τέκνον,
τάλας, τὸν δ᾽ ἔναντα προσβλέπω νεκρόν.
Φεῦ φεῦ μᾶτερ ἀθλία, φεῦ τέκνον.
ΕΞ. Ἡ δ᾽ ὀξύπληκτος ἡμένη βωμία
λύει κελαινὰ βλέφαρα, κωκύσασα μὲν
τοῦ πρὶν θανόντος Μεγαρέως κενὸν λέχος,
αὖθις δὲ τοῦδε, λοίσθιον δὲ σοὶ κακὰς
πράξεις ἐφυμνήσασα τῷ παιδοκτόνῳ.

ΚΡ. Ωχού,

ωχού, αλύπητο λιμάνι του θανάτου,

γιατί με σωριάζεις;

Ω, συ που με πικρά με προβοδάς

και φοβερά μαντάτα, τι μουρμουρίζεις;

αλιά μου, τον πεθαμένον αποτελειώνεις.

Τι λες, παιδάκι μου, για ποιο καινούριο λες, αλίμονο,

σφαχτάρι, για ποιας γυναίκας μοίρα

που μ' αγκαλιάζει του χαμού;

(Οι πύλες του παλατιού ανοίγουν και το νεκρό σώμα της Ευρυδίκης μεταφέρεται στη σκηνή.)

ΧΟ. Μπορείς να δεις · κρυφό δεν είναι πια.

ΚΡ. Ωχού! Βλέπω το δεύτερο κακό, ο κακορίζικος.

Ποια μοίρα, ποια με καρτερεί ακόμα;

κρατώ στα χέρια το παιδί μου ζεστό,

ο μαύρος, κι άλλο νεκρό μπροστά μου βλέπω.

1300 Αχ, άμοιρη μητέρα, κι αχ, παιδάκι μου.

ΕΞ. Μπρος στο βωμό με μυτερό λαβώθηκε μαχαίρι

και βύθισε τα βλέφαρά της στο σκοτάδι.

Του Μεγαρέα θρήνησε, που πέθανε νωρίτερα,

το άδειο στρώμα κι αυτόν εδώ, κι ύστερα σένα

καταράστηκε, τον παιδοκτόνο, κακό να σε βρει.

ΚΡ. Αἰαῖ αἰαῖ,
ἀνέπταν φόβῳ. Τί μ᾽ οὐκ ἀνταίαν
ἔπαισέν τις ἀμφιθήκτῳ ξίφει;
δείλαιος ἐγώ, αἰαῖ,
δειλαίᾳ δὲ συγκέκραμαι δύᾳ.
ΕΞ. Ὡς αἰτίαν γε τῶνδε κἀκείνων ἔχων
πρὸς τῆς θανούσης τῆσδ᾽ ἐπεσκήπτου μόρων
ΚΡ. Ποίῳ δὲ κἀπελύσατ᾽ ἐν φοναῖς τρόπῳ;
ΕΞ. Παίσασ᾽ ὑφ᾽ ἧπαρ αὐτόχειρ αὐτήν, ὅπως
παιδὸς τόδ᾽ ᾔσθετ᾽ ὀξυκώκυτον πάθος.
ΚΡ. Ὤμοι μοι, τάδ᾽ οὐκ ἐπ᾽ ἄλλον βροτῶν
ἐμᾶς ἁρμόσει ποτ᾽ ἐξ αἰτίας.
Ἐγὼ γάρ σ᾽ ἐγώ σ᾽ ἔκανον, ὦ μέλεος,
ἐγώ, φάμ᾽ ἔτυμον. Ἰὼ πρόσπολοι,
ἀπάγετέ μ᾽ ὅτι τάχος, ἄγετέ μ᾽ ἐκποδών,
τὸν οὐκ ὄντα μᾶλλον ἢ μηδένα.
ΧΟ. Κέρδη παραινεῖς, εἴ τι κέρδος ἐν κακοῖς·
βράχιστα γὰρ κράτιστα τἀν ποσὶν κακά.

ΚΡ. Συμφορά μου,

τρομάρα μου πήρε το νου. Γιατί κανείς

δε με χτυπά κατάστηθα με δίκοπο μαχαίρι;

ο μαύρος κι έρμος, αχ,

σε μαύρη λιώνω συμφορά.

ΕΞ. Αιτία του θανάτου, κι αυτού και κείνου,

η πεθαμένη σ' ονομάτιζε.

ΚΡ. Και πώς στο Χάρο δόθηκε;

ΕΞ. Χτύπησε με το χέρι της κάτω από το συκώτι,

σαν άκουσε τον πολυδάκρυτο χαμό του γιου της.

ΚΡ. Αλίμονο, άλλος κανείς θνητός ποτέ,

εγώ μονάχα, θα φορτωθώ μ' αυτό το κρίμα.

Εγώ, εγώ σε σκότωσα, ο μαύρος, αχ,

εγώ, αλήθεια λέω. Πάρτε με, δούλοι,

σύρτε με γρήγορα μακριά,

γιατί δεν είμαι παρά τίποτα.

ΧΟ. Κέρδος ζητάς · αν είναι κέρδος τα δεινά ·

1327 είναι καλό, λίγο καιρό στις πίκρες να σκοντάφτεις.

ΚΡ. Ἴτω, ἴτω,
φανήτω μόρων ὁ κάλλιστ᾽ ἐμῶν
ἐμοὶ τερμίαν ἄγων ἀμέραν
ὕπατος· ἴτω, ἴτω,
ὅπως μηκέτ᾽ ἦμαρ ἄλλ᾽ εἰσίδω.
ΧΟ. Μέλλοντα ταῦτα. Τῶν προκειμένων τι χρὴ
πράσσειν· μέλει γὰρ τῶνδ᾽ ὅτοισι χρὴ μέλειν.
ΚΡ. Ἀλλ᾽ ὧν ἐρῶμεν ταῦτα συγκατηυξάμην.
ΧΟ. Μή νυν προσεύχου μηδέν· ὡς πεπρωμένης
οὐκ ἔστι θνητοῖς συμφορᾶς ἀπαλλαγή.
ΚΡ. Ἄγοιτ᾽ ἂν μάταιον ἄνδρ᾽ ἐκποδών,

ὅς, ὦ παῖ, σέ τ᾽ οὐχ ἑκὼν κατέκανον
σέ τ᾽ αὖ τάνδ᾽, ὤμοι μέλεος, οὐδ᾽ ἔχω
πρὸς πότερον ἴδω, πᾷ κλιθῶ· πάντα γὰρ
λέχρια τἀν χεροῖν, τὰ δ᾽ ἐπὶ κρατί μοι
πότμος δυσκόμιστος εἰσήλατο.
ΧΟ. Πολλῷ τὸ φρονεῖν εὐδαιμονίας
πρῶτον ὑπάρχει· χρὴ δὲ τά γ᾽ εἰς θεοὺς
μηδὲν ἀσεπτεῖν; μεγάλοι δὲ λόγοι
μεγάλας πληγὰς τῶν ὑπεραύχων
ἀποτείσαντες
γήρᾳ τὸ φρονεῖν ἐδίδαξαν.

1328 ἴτω, ἴτω (ἔρχομαι) = μακάρι να έρθει

φανήτω μόρων…ὕπατος ἀμέραν (ἆμαρ=ἦμαρ) = η συντακτ. σειρά : φανήτω μόρον ἐμῶν ὕπατος, ὁ κάλλιστ' ἄγων τερμίαν ἀμέραν = ας έρθει η τελευταία μοίρα μου και ας μου φέρει την ποθητή μέρα του θανάτου μου

ὅπως μηκέτ'…εἰσίδω = για να μη δω άλλη μέρα

μέλλοντα ταῦτά (εἰσιν) = αυτά θα γίνουν στο μέλλον

τῶν προκειμένων…πράσσειν = ανάγκη είναι να ασχοληθούμε με τα παρόντα

μέλλει…χρὴ μέλλειν= το πλήρες : μέλλειν γὰρ τῶνδε ἐκείνοις, ὅτοισι (οἷστισι) χρὴ μέλλειν =γι΄αυτά φροντίζουν αυτοί που πρέπει να φροντίζουν

ὧν ἐρῶμεν (ἐράω-ῶ) = όσα ποθώ

ὡς πεπρωμένης… ἀπαλλαγή = γιατί οι άνθρωποι δεν μπορούν να ξεφύγουν από τη μοιραία συμφορά

ἄγοιτ' ἄν (αντί ἄγετε) ἐκποδών = πάρτε με μακριά από δω

μάταιον = άμυαλο, άχρηστο, ασεβή

1340 σέ τ' αὖ τάνδε= εσένα την ίδια (εννοεί την γυναίκα του)

ὤμοι = αλίμονο

μέλεος,-α,-ον = άχρηστος, ανώφελος, δύστυχος

πρὸς πότερον ἴδω = σε ποιον από τους δύο να κοιτάξω

πᾷ κλιθῶ = που να στηριχτώ

λέχρια τἀν (τὰ ἐν) χεροῖν = έχασα όλα όσα είχα στα χέρια μου

λέχριος = πλάγιος, στραβός

τὰ δ' ἐπὶ κρατί μοι = άλλα (έπεσαν) πάνω στο κεφάλι μου

πότμος δυσκόμιστος = μοίρα αβάσταχτη

εἰσάλλομαι = πέφτω ορμητικά, ενσκήπτω

πολλῷ...ὑπάρχει = η συντακτ. σειρά : τὸ φρονεῖν ὑπάρχει πολλῷ πρῶτον εὐδαιμονίας = η φρόνηση είναι το πιο σημαντικό στοιχείο της ευδαιμονίας

ἀσεπτῶ = ασεβώ

1350 μεγάλοι λόγοι = κομπορρημοσύνη, καυχησιολογίες

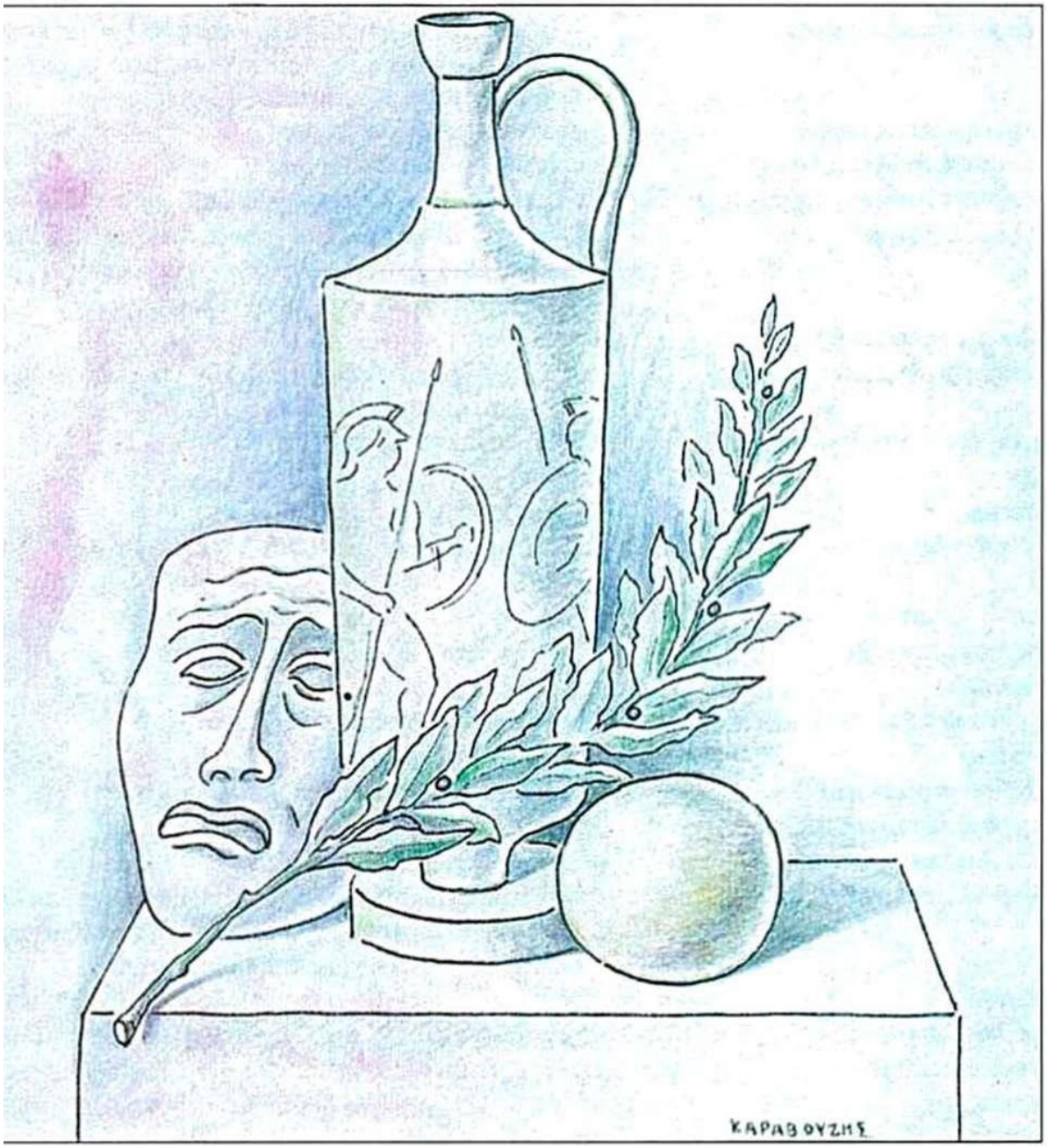
μεγάλας πληγὰς = μεγάλες τιμωρίες

ὑπέραυχος = υπερήφανος

ἀποτείσαντες (ἀποτίνω) = αφού πληρώσουν

γήρᾳ τὸ φρονεῖν ἐδίδαξαν (γνωμ. αόρ.) = διδάσκουν, συνήθως, στα γηρατειά τους τη φρόνηση στους άλλους

17. Σαράντης Καραβούζης, Αρχαϊκό. Σχέδιο.

Χρωματιστά μολύβια. Ιδιωτική συλλογή.

ΕΞΟΔΟΣ (1155-1353)

> «Ἔξοδος δε μέρος ὅλον τραγωδίας, μεθ' ὃ οὔκ ἐστι χοροῦ μέλος»
>
> **Αριστ. Περὶ Ποιητικῆς 1452b**

Α' Σκηνή : 1155-1182. Πρόσωπα : Αγγελιοφόρος - Χορός.

Την ώρα που ο χορός τελειώνει τον ύμνο του στον Διόνυσο, από την αριστερή πάροδο έρχεται ένας αγγελιοφόρος και διηγείται φοβερά γεγονότα. Στην ουσία μεταφέρει στη σκηνή εξωσκηνικές πληροφορίες.Έτσι εξασφαλίζεται η ενότητα της υπόθεσης.

1155 - 1160 Κάδμου πάροικοι...βροτοῖς (του Κάδμου γείτονες...τα γραμμένα)· με τον επίσημο χαιρετισμό του ο Αγγελιοφόρος αποκαλεί τους γέροντες του χορού *παροίκους*, δηλ. περιοίκους της Καδμείας, της ακρόπολης της Θήβας, που την έκτισε ο Κάδμος και την οχύρωσε ο Αμφίονας.

1155 Ἀμφίονος· γιος του Δία και της Αντιόπης. Με τον δίδυμο αδελφό του Ζήθο κυρίευσαν τη Θήβα και περιτείχισαν την κάτω πόλη. Το όνομά της η πόλη το πήρε από τη γυναίκα του Ζήθου, τη Θήβη.

1156 - 1160 οὐκ ἔσθ'...βροτοῖς (όσο κρατιέται στη ζωή...θνητών τα γραμμένα)· η είδηση του Αγγελιοφόρου, αν και σοβαρή, επιβραδύνεται (retardatio) με επιδεξιότητα. Έτσι ο μονόλογός του για το ευμετάβολο της ανθρώπινης μοίρας καλύπτει δεκαέξι στίχους.

1161 - 1164 Κρέων γὰρ...σπορᾶ (Ήταν, θαρρώ,...και θέριζε καρπούς)· η περίπτωση του Κρέοντα χρησιμοποιείται ως παράδειγμα που επιβεβαιώνει την άποψη για την αβεβαιότητα των ανθρωπίνων πραγμάτων. Το ίδιο θέμα βρίσκουμε και στο εξόδιο τραγούδι του χορού στον Οιδίποδα Τύραννο.

1164 θάλλων εὐγενεῖ τέκνων σπορᾶ (έσπειρε καλά παιδιά και θέριζε καρπούς)· η ευτυχία στην οικογενειακή ζωή συνδέεται με τη γέννηση καλών παιδιών.

1165 - 1167 τὰς γὰρ ἡδονὰς...νεκρόν (όταν σκοτώσει τη χαρά...νεκρό τον έχω)· μια ζωή χωρίς παιδιά, δηλαδή δυστυχισμένη, ισοδυναμεί με θάνατο.

1173 τεθνᾶσιν (είναι νεκροί)· απροσδιόριστο και αινιγματικό, που δικαιολογεί τις επόμενες ερωτήσεις.

1175 - 1177 Αἵμων...φόνου (Ο Αίμονας...φρένιασε το φόνο)· η αυτοκτονία του Αίμονα προβάλλει ως πράξη εκδίκησης, προκειμένου να προκαλέσει στον πατέρα του συναισθήματα ενοχής και τύψεων για τις αδικίες που διέπραξε.

1180 - 1182 καὶ μὴν ὁρῶ…περᾷ (μα να, τη δύστυχη…είτε στην τύχη)· κατ΄ απαίτηση της θεατρικής οικονομίας, με την εμφάνιση της Ευρυδίκης, ο Αγγελιοφόρος αρχίζει να αποκαλύπτει τα γεγονότα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1 Ποιες είναι οι απόψεις του Αγγελιοφόρου για τα ανθρώπινα; Πώς τις κρίνετε;

2 Τι πετυχαίνει ο Αγγελιοφόρος, από την άποψη της θεατρικής οικονομίας, με την αφήγηση των γεγονότων που παρακολούθησε;

3 Ποια νομίζετε ότι είναι τα συναισθήματα των θεατών από τα φοβερά που ακούνε;

4 Να σημειώσετε με Χ τη σωστή απάντηση :
Ο Αγγελιοφόρος θεωρεί αίτιους του θανάτου του Αίμονα τους ζῶντας· αυτοί είναι :

α. η Ισμήνη και ο Κρέων	□
β. ο Κρέων και η Ευρυδίκη	□
γ. ο Κρέων	□
δ. η Ισμήνη	□

ε. ο Κρέων και ο λαός της Θήβας	□

Β΄ Σκηνή : 1183-1256. Πρόσωπα : Ευρυδίκη – Αγγελιοφόρος - Χορός.

Η Ευρυδίκη βγαίνει από την κεντρική πύλη του ανακτόρου, συνοδευόμενη από δύο θεραπαινίδες.

1183 ὦ πάντες ἀστοί (συμπολίτες)· οι άντρες του χορού και ο Αγγελιοφόρος αντιπροσωπεύουν όλους τους Θηβαίους.

1184 Παλλάδος θεᾶς· στη Θήβα υπήρχαν δύο ναοί προς τιμή της Αθηνάς : της Παλλάδος ή Όγκας Αθηνάς και της Καδμείας ή Ισμηνίας. Ο Σοφοκλής προς χάρη των Αθηναίων θεατών χρησιμοποιεί την αττική προσωνυμία της θεάς.

1187 – 1191 φθόγγος οἰκείου κακοῦ…κακῶν οὐκ ἄπειρος (και του σπιτιού συμφορά-αμάθητη στις συμφορές δεν είμαι)· η Ευρυδίκη λιποθύμησε, όταν άκουσε τη λέξη **τεθνᾶσιν** *(*είναι νεκροί, στ. 1173), οπότε δεν πρόφτασε ν' ακούσει για την αυτοκτονία του Αίμονα. Η φράση **αμάθητη στις συμφορές δεν είμαι** υποδηλώνει τη θυσία του άλλου γιου της, του Μεγαρέα, για τη σωτηρία της πατρίδας.

1192 - 1193 ἐγώ, φίλη…ἔπος (εγώ, καλή κυρά μου…δεν κρύβω)· ο Αγγελιοφόρος παρουσιάζεται ως αυτόπτης μάρτυρας και φιλαλήθης. Άρα η μαρτυρία του ξαναζωντανεύει τα γεγονότα.

1196 - 1198 ἐγὼ δὲ…Πολυνείκους ἔτι (εγώ τον άντρα σου…φριχτό κορμί κομμάτια)· το τραγικό λάθος βρίσκεται στη χρονική τάξη των ενεργειών του Κρέοντα. Την ώρα που τελούν τους εξαγνισμούς και καίνε το πτώμα του Πολυνείκη, απαγχονίζεται η Αντιγόνη.

1199 ἐνοδίαν θεὸν (στην Εκάτη)· Η Εκάτη ήταν θεά, φύλακας των νεκρών και των μνημάτων. Την αποκαλούσαν **ἐνοδίαν**, γιατί τριγυρνούσε στους δρόμους και στα τρίστρατα.

1204 - 1205 πρὸς λιθόστρωτον κόρης νυμφεῖον Ἅιδου κοῖλον (για τη λιθόστρωτη…και της κόρης)· ο τάφος της Αντιγόνης χαρακτηρίζεται ως νυφικός και νεκρικός, συγχρόνως, θάλαμος, όπου τη νυφική παστάδα και τους τάπητες αντικαθιστά το λίθινο δάπεδο.

1212 ἦρ’ εἰμὶ μάντις (μην είμαι μάντις)· ο Κρέων μαντεύει ότι οι διαπεραστικοί θρήνοι είναι του Αίμονα για τη νεκρή Αντιγόνη.

1219 τάδ’ ἐξ ἀθύμου δεσπότου (στις προσταγές του πικραμένου μας αφέντη)· η κατάρρευση της προσωπικότητας του Κρέοντα είναι πλήρης. Ο άλλοτε αγέρωχος βασιλιάς, ύστερα από τους θρήνους και τις κραυγές, έχει χάσει πια και την τελευταία ψυχική του ικμάδα. Η τραγικότητά του είναι φανερή.

1221 - 1222 τὴν μὲν κρεμαστὴν… καθημμένην (εκείνη κρεμασμένη…το στημόνι της ποδιάς)· η αυτοκτονία της Αντιγόνης ερμηνεύεται ως πράξη ηρωισμού και αξιοπρέπειας. Η ηρωίδα επιταχύνει τον

θάνατό της, για να δείξει ότι κύριος της ζωής της είναι η ίδια και όχι ο Κρέων που την καταδίκασε σε θάνατο από πείνα.

1228 - 1230 **ὦ τλῆμον…ἱκέσιός σε λίσσομαι (τι έκανες, δύστυχε;...βγες έξω)**· οι κακές προαισθήσεις του Κρέοντα για τον Αίμονα μπρος στο θέαμα της απαγχονισμένης Αντιγόνης τον παρακινούν σ' αυτήν την αγωνιώδη αντίδραση: τι πας να κάνεις; τι έχεις στο μυαλό σου;

1232 **πτύσας προσώπῳ κοὐδὲν ἀντειπών (τον έφτυσε...λέξη να του πει)**· πράξη ανάρμοστη που υποδηλώνει ότι ο Αίμων, σε κατάσταση παραφροσύνης, έχει προχωρήσει σε πλήρη αποδοκιμασία και απόρριψη του πατέρα.

1235 **αὐτῷ χολωθείς (θυμώνει με την τύχη του ο δόλιος)**· ο Αίμων οργίζεται με τον εαυτό του, γιατί προχώρησε σε ανόσια πράξη, επιχειρώντας να σκοτώσει τον πατέρα του.

1236 - 1239 **ἤρεισε πλευραῖς… σταλάγματος (τέντωσε πίσω το κορμί...τα λευκά το αίμα)**· η επίθεση του Αίμονα εναντίον του πατέρα του και η αυτοκτονία του οριοθετούν την αρχή της πτώσης του Κρέοντα, την ώρα που οι δύο νέοι, έστω και στον Άδη, ενώνονται με συμβολική γαμήλια τελετή.

1244 - 1245 **ἡ γυνὴ πάλιν...λόγον (η κυρά μας...καλή κακή)**· η Ευρυδίκη άφωνη μπαίνει στο ανάκτορο, όπως η Δηιάνειρα στις **Τραχίνιες** και η Ιοκάστη στον **Οιδίποδα Τύραννο**. Η βουβή θλίψη δείχνει το μέγεθος του πένθους.

1253 - 1255 ἀλλ’ εἰσόμεσθα... παραστείχοντες (θα μάθουμε...την ψυχή της κλειδώνει)· ο Αγγελιοφόρος μπαίνει στο ανάκτορο γεμάτος ανησυχία, για να επιστρέψει ύστερα από λίγο ως Εξάγγελος.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1 Η Ευρυδίκη αποκαλύπτει στους άντρες του χορού ότι λιποθύμησε, μόλις άκουσε του σπιτιού τη συμφορά. Η σκηνή προσφέρεται για παράσταση. Γιατί άραγε ο ποιητής δεν την παρουσιάζει στους θεατές;

2 Να παρουσιάσετε το πορτρέτο του Κρέοντα, με βάση τα στοιχεία που γνωρίσαμε στα επεισόδια και την περιγραφή που κάνει ο Αγγελιοφόρος.

3 Φαίνεται ότι ο Αγγελιοφόρος είχε επηρεαστεί από τα γεγονότα. Να βρείτε λέξεις ή φράσεις που να το αποδεικνύουν.

4 Η σκηνή του τάφου περιγράφεται με πολύ ρεαλισμό. Ποια είναι τα ρεαλιστικά της στοιχεία και ποια τα κίνητρα του Κρέοντα και του Αίμονα στις συγκεκριμένες τους ενέργειες;

5 Ποια είναι τα συναισθήματα των θεατών από τη σκηνή αυτή και ιδιαίτερα από το τελευταίο τμήμα της;

Γ’ Σκηνή : 1257-1276. Πρόσωπα : Κρέων- Χορός.

Η σκηνή αυτή αποτελεί το πρώτο μέρος του μεγάλου κομμού (1261-1346). Ο θρήνος του Κρέοντα και όσα άλλα οδυνηρά θα ακολουθήσουν δίνουν στην όλη σύνθεση μια ταραγμένη κίνηση.

1257 - 1260 καὶ μὴν ὅδ᾽ ἄναξ…ἁμαρτών (μα να,…δικό του κρίμα)· ο χορός εξαγγέλλει την είσοδο του Κρέοντα, ενώ συγχρόνως ελέγχει την όψιμη μεταμέλειά του. Η είσοδος γίνεται από την αριστερή πάροδο· οι δύο ακόλουθοι του βασιλιά μεταφέρουν το πτώμα του Αίμονα.

1261 - 1265 ἰὼ φρενῶν…βουλευμάτων (ωχού αδέσποτου μυαλού…τύφλα μου συφοριασμένη)· ο Κρέων θρηνεί για τη συμφορά που τον έπληξε. Τις αρχές, που με πάθος υποστήριζε, τις θεωρεί τώρα λάθη πεισματικά και θανατηφόρα. Η συμφορά είναι το τίμημα που πληρώνει για την παράβαση του θεϊκού νόμου της ταφής.

1270 οἴμ᾽ ὡς ἔοικας ὀψὲ τὴν δίκην ἰδεῖν (αλίμονο, είδες αργά, θαρρώ, το δίκιο)· ο χορός ρίχνει ακέραιη την ενοχή στον Κρέοντα· ωστόσο και η συμπεριφορά του χορού δεν ήταν σταθερή, αλλά μεταβαλλόταν κατά τις περιστάσεις.

1272 ἔχω μαθὼν (=μεμάθηκα) (φωτίστηκα)· το «πάθος μάθος», κατά τη λαϊκή θυμοσοφία.

172 - 1274 ἐν δ᾽ ἐμῷ…ἔπαισεν (κάποιος θεός με τύφλωνε, με χτύπαγε βαριά στην κεφαλή μου)· ο θεός πλήττει τον Κρέοντα για την **ὕβριν** του, το υπερβολικό του πείσμα και την περιφρόνηση των θεών

του Κάτω Κόσμου και των κοινωνικών θεσμών σχετικά με την ταφή των νεκρών.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1 Ποια είναι η στάση του χορού στη σκηνή αυτή; Να την συγκρίνετε με εκείνη της β' αντιστροφής του πρώτου στάσιμου.

2 Οι λόγοι του Κρέοντα έχουν έντονο διδακτικό χαρακτήρα. Ποια διδακτικά στοιχεία μπορείτε να επισημάνετε;

2 Στη σκηνή βρίσκουμε στοιχεία συναισθηματικής έντασης. Από ποιες λέξεις ή φράσεις προκύπτουν;

3 Ο Κρέων ομολογεί (στ. *1272*) ότι το πάθημα του έγινε μάθημα. Γράψτε τις σκέψεις σας σε 2-3 παραγράφους με θέμα τη λαϊκή αντίληψη : «το πάθος μάθος».

Δ' Σκηνή : 1277-1353. Πρόσωπα : Κρέων- Εξάγγελος -Χορός.

Η εξαγγελία του θανάτου της Ευρυδίκης ολοκληρώνει τη συντριβή του Κρέοντα. Ο Κρέων, απαρηγόρητος

και συντετριμμένος, επικαλείται τον θάνατο. Η κάθαρση επέρχεται με την πτώση του.

1278 - 1280 **ὦ δέσποθ᾽,…κακά (ήρθες χορτάτος …σαν έμπεις γρήγορα στο σπίτι)**· **ο Εξάγγελος, που βγαίνει από το ανάκτορο, είναι το ίδιο πρόσωπο που είχε μπει πριν στο παλάτι, ακολουθώντας την Ευρυδίκη. Η ασυνταξία του λόγου υποδηλώνει την ταραχή του για την καινούργια συμφορά που συνέβη στο παλάτι.**

1281 **τί δ᾽; ἔστιν…ἔτι (μα τι; υπάρχουν και χειρότερα απ᾽ τα χειρότερα)**; **Βαθιά συγκίνηση προκαλούν στους θεατές οι δύο δραματικές ερωτήσεις του Κρέοντα.**

1282 - 1283 **γυνὴ…πλήγμασιν (η γυναίκα σου πέθανε…κομματιάστηκε)**· **ο Εξάγγελος με τρόπο ωμό ανακοινώνει τον θάνατο της Ευρυδίκης.**

1284 - 1292 **ἰὼ, ἰὼ δυσκάθαρτος… ἀμφικεῖσθαι μόρον (ωχού, ωχού….που μ᾽ αγκαλιάζει του χαμού)**· **ο θρήνος του Κρέοντα ολοκληρώνει τη συντριβή του. Έχει φτάσει στο έσχατο σημείο της ταπείνωσης. Με τη φράση αλύπητο λιμάνι του θανάτου επαληθεύεται η προφητεία του Τειρεσία (στ. 1078).**

1293 **ὁρᾶν…μυχοῖς ἔτι (μπορείς να δεις· κρυφό δεν είναι πια)**· **ανοίγει η μεσαία θύρα του ανακτόρου και εμφανίζεται στη σκηνή το πτώμα της Ευρυδίκης, πάνω σε εκκύκλημα.**

1294 - 1300 **οἴμοι,… φεῦ τέκνον (ωχού!… παιδάκι μου)**· μπροστά σε δύο νεκρούς, θύματα της μωρίας του, ο Κρέων θρηνεί με τρόπο δραματικό.

1301 - 1305 **ἡ δ᾽ ὀξύπληκτος… παιδοκτόνῳ (μπρος στο βωμό…κακό να σε βρει)**· ο Εξάγγελος δίνει με ρεαλισμό τα όσα συνέβησαν στο εσωτερικό του ανακτόρου, αδιαφορώντας αν θα πληγώσει ή όχι τον Κρέοντα.

1306 - 1311 **ἀνέπταν φόβῳ… συγκέκραμαι (συμφορά μου…λιώνω συμφορά)**· η κατάρα της Ευρυδίκης προκάλεσε φόβο στον Κρέοντα· γι᾽ αυτό και η αντίδρασή του υπήρξε ενστικτώδης. Μη μπορώντας να αντέξει τις συμφορές και τα συναισθήματα ενοχής, επικαλείται τον θάνατο να τον λυτρώσει από τη δεινή θέση του.

1312 - 1313 **ὡς αἰτίαν…μόρων (αιτία του θανάτου…σ᾽ ονομάτιζε)**· η αυτοκτονία της Ευρυδίκης ήταν πράξη πόνου, αποδοκιμασίας και εκδίκησης κατά του Κρέοντα, γιατί τον θεώρησε υπεύθυνο για τον θάνατο των παιδιών της.

1314 **ποίῳ δὲ…τρόπῳ (και πώς στο χάρο δόθηκε)**· παρά την κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο Κρέων, βρίσκει τη δύναμη να ρωτήσει για τον τρόπο θανάτου της γυναίκας του.

1317 - 1325 **ὤμοι μοι… ἢ μηδένα (αλίμονο, άλλος κανείς θνητός ποτέ…δεν είμαι παρά τίποτε)**· η ψυχική κατάπτωση του Κρέοντα τον οδηγεί στο να επιζητά τον θάνατο. Αντιλαμβάνεται το μέγεθος της ευθύνης του, όταν πλέον είναι αργά. Ζητάει από τους υπηρέτες να

τον απομακρύνουν από τα δύο πτώματα, γιατί είναι ένα μηδενικό, είναι ένας ζωντανός νεκρός. (πρβλ. Οιδ. Τύρ. 1340)

1326 - 1327 κέρδη…κακά (κέρδος ζητάς…πίκρες να σκοντάφτεις)· εύστοχη η παρατήρηση του χορού στο κέρδος, αν θυμηθούμε τη συχνή αναφορά του Κρέοντα σ΄ αυτό (πρβλ. στ. 222, 310). Η έμμεση υπόδειξη του χορού να φύγει ο Κρέων, για να μη βλέπει τα πτώματα των δικών του, αποτελεί προοικονομία της αποχώρησής του.

1328 - 1332 ἴτω, ἴτω…εἰσίδω · κάθε συμφορά που χτυπούσε τον Κρέοντα ήταν γι' αυτόν και ένας θάνατος.

1333 - 1335 μέλλοντα ταῦτα…χρὴ μέλειν · ο χορός κατακρίνει την επίκληση του θανάτου ως ανόσια, αφού καθορίζεται από τους θεούς, απέναντι στους οποίους ο Κρέων διέπραξε ύβρη. Χρέος τώρα έχουν να ενταφιάσουν τους νεκρούς που έχουν μπροστά τους.

1336 ἀλλ' ὧν ἐρῶμεν, ταῦτα συγκατηυξάμην · ο Κρέων στις ευχές των άλλων προσθέτει, με πολλή πικρία, και τη δική του.

1337 - 1338 μή νυν…ἀπαλλαγή · ο χορός υπενθυμίζει στον Κρέοντα ότι οι άνθρωποι δεν μπορούν με προσευχές να ξεφύγουν από τη μοίρα τους. Προηγουμένως ο χορός (στ. 1260) είχε αποδώσει στον ίδιο τον Κρέοντα τα λάθη του. Πώς χαρακτηρίζετε την αντιφατική στάση του χορού;

1339 **ἄγοιτ'…ἐκποδών** · ο Σοφοκλής παρουσιάζει τον Κρέοντα να εγκαταλείπει την ύβρη και το εγωιστικό του πείσμα, αποκαθιστώντας έτσι την ηθική τάξη που είχε διασαλευτεί.

1340 **οὐχ ἑκὼν κατέκανον** · θυμίζει το σωκρατικό **οὐδεὶς ἑκὼν κακός** .

1345 - 1346 **τὰ δ' ἐπὶ…εἰσήλατο** · με τα τελευταία λόγια του Κρέοντα οι υπηρέτες τον απομακρύνουν από τη σκηνή.

1347 - 1350 **πολλῷ τὸ φρονεῖν… ἀσεπτεῖν** · οι τελευταίοι στίχοι του χορού συμπυκνώνουν την ουσία της τραγωδίας. Η ευσέβεια και η σωφροσύνη αποτελούν το θεμέλιο της ανθρώπινης ευδαιμονίας, όπως είχε διακηρύξει και ο Τειρεσίας (πρβλ. στ. 1050).

1350 - 1353 **μεγάλοι…τὸ φρονεῖν ἐδίδαξαν** · η τιμωρία των αλαζόνων γίνεται δάσκαλός τους. Η ηθική τάξη, που είχε τόσο διαταραχθεί, αποκαταστάθηκε με την τιμωρία του Κρέοντα. Η έξοδος του χορού ολοκληρώνει την κάθαρση της τραγωδίας.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1 Με την τελευταία σκηνή της εξόδου επέρχεται η κάθαρση της τραγωδίας. Με ποια στοιχεία ολοκληρώνεται η δράση;

2 Ποια μηχανικά μέσα χρησιμοποιούνται στη σκηνή αυτή :

α. κλίμακες του Χάρωνος	□
β. εκκύκλημα	□
γ. αιώρημα	□

Να σημειώσετε Χ στη σωστή απάντηση

3 Ποια η συναισθηματική κατάσταση των θεατών με το τέλος της εξόδου;

4 Πώς αποκαθίσταται η ηθική τάξη στο τέλος της τραγωδίας;

α. με τον θάνατο της Αντιγόνης	□
β. με τον θάνατο του Αίμονα και της Ευρυδίκης	□
γ. με τη τιμωρία και μεταμέλεια του Κρέοντα	□

Να σημειώσετε με Χ τη σωστή απάντηση και να δικαιολογήσετε την επιλογή σας.

5 Ο χορός, αποχωρώντας από τη σκηνή, τραγουδά το εξόδιο άσμα. Ποιο είναι το περιεχόμενό του και ποια η σημασία του στην όλη τραγωδία;

6 Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις και τις φράσεις κατά σημασιολογικά ζεύγη :

α. τερμίαν ἡμέραν
β. ὑπέραυχος
γ. ἀσεπτῶ̃
δ. λέχριος
ε. πᾷ κλιθῶ̃

1. πλάγιος, στραβός
2. υπερήφανος
3. τελευταία ημέρα
4. ασεβώ
5. πού να στηριχτώ

7 **Σημειώστε Χ στο αντίστοιχο τετράγωνο, αν νομίζετε ότι το περιεχόμενο της πρότασης είναι σωστό ή λανθασμένο.**

α. πίπτειν (στ. 474) : είναι αντικ. του ρ. ἴσθι	**Σωστό** □ **Λάθος** □
β. συμφορᾶς (στ. 1338) : είναι γενική διαιρετική	**Σωστό** □ **Λάθος** □
γ. ἀσεπτεῖν (στ. 1350) : είναι υποκ. του ρ. χρὴ	**Σωστό** □ **Λάθος** □

δ. τὸ φρονεῖν (στ. 1353) : είναι αντικ. του ρ. ἐδίδαξαν	**Σωστό** □ **Λάθος** □

8 Να σημειώσετε, με βάση τους στίχους 1328-1353, Χ στη στήλη : Σωστό ή Λάθος, αν νομίζετε ότι η αντίστοιχη πρόταση είναι σωστή ή λανθασμένη.

α. εἰσίδω : είναι οριστική ενεστώτα του ρ. εἰσορῶ	**Σωστό** □ **Λάθος** □
β. ἴτω : είναι γ΄ ενικό προστ. ενεστ. του ρ. εἶμι	**Σωστό** □ **Λάθος** □

γ. ὦμοι : είναι ονομαστ. πληθυντ του ουσ. ὁ ὦμος	**Σωστό** □ **Λάθος** □
δ. ὅς : είναι δεικτική αντων. αρσεν. γένους	**Σωστό** □ **Λάθος** □
ε. προσεύχου : είναι γ΄ ενικό προστ. ενεστ. μέσης φωνής του ρ. προσεύχομαι	**Σωστό** □ **Λάθος** □

22

21. Εθνικό Θέατρο. Επιδαύρια 1956. Αντιγόνη. Κρέων : Θάνος Κωτσόπουλος. (40 χρόνια Φεστιβάλ, έκδ. Δ.Ε.Π.Α.Σ.Δ.Α.)

ΓΕΝΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ

1 **Η Αντιγόνη, κατά την πιθανότερη εκδοχή, γράφτηκε και διδάχτηκε το 442 π.Χ. Είναι πνευματικός καρπός μιας ώριμης δημοκρατίας και μιας μοναδικής άνθησης γραμμάτων και τεχνών, που ίσως για πρώτη φορά γνώρισε σε τέτοιο επίπεδο η ανθρωπότητα.**

α. Να παρουσιάσετε το ιστορικό και κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο της περιόδου 479-431 π.Χ.

β. Να συνδέσετε την Αντιγόνη και με άλλες πνευματικές και καλλιτεχνικές δημιουργίες των χρόνων εκείνων.

2 **Ο Σοφοκλής στην ουσία μετέπλασε ένα γνωστό μύθο, πάνω στον οποίο δοκίμασαν τις δυνάμεις τους και οι άλλοι μεγάλοι τραγικοί, σε θεατρικό έργο. Δεν αναδιηγήθηκε απλώς τον μύθο, αλλά ξεκινώντας απ' αυτόν έθεσε ένα τεράστιο ηθικό ζήτημα.**

α. Να αποδώσετε επιγραμματικά την υπόθεση της τραγωδίας.

β. Να εξετάσετε τον τρόπο με τον οποίο κατανέμει ο ποιητής τους θεατρικούς ρόλους.

γ. Ποια είναι η γνώμη σας για τον ρόλο του χορού στο έργο;

3 **Η Αντιγόνη** είναι ένα δράμα με δύο κύρια πρόσωπα, την Αντιγόνη και τον Κρέοντα. Ο μύθος στηρίζεται στη σύγκρουση των δύο αυτών προσώπων για την υπεροχή των γραπτών ή άγραφων νόμων· η σύγκρουση αυτή έχει τις συνέπειές της και για τον ένα και για τον άλλο.

α. Θεωρείτε ότι και οι δύο ήρωες του έργου είναι τραγικοί; Σε τι έγκειται η τραγικότητα αυτή;

β. Πώς διαγράφεται ο χαρακτήρας των δύο ηρώων, ως φορέων του τραγικού, μέσα στο δράμα;

4 Ταυτόχρονα με το βασικό ηθικό πρόβλημα που θέτει η **Αντιγόνη** συνυπάρχουν και συνυφαίνονται και άλλα θέματα και προβλήματα. Τέτοια είναι :

- Η τιμωρία των απογόνων για προγονικά αμαρτήματα
- Η Μοίρα
- Η **ὕβρις** και η **Ἄτη**
- Το δίλημμα της επιλογής ανάμεσα στην ηθική που διέπει το γένος-συγγένεια (Αντιγόνη) και τις αρχές που διέπουν τη σύνθεση γενών-κράτους (Κρέων)
- Η προσωπική σωτηρία με κάθε τρόπο
- Το δυνατό της ανθρώπινης ευτυχίας

α. Μπορείτε να εντοπίσετε μέσα στο δράμα τα θέματα αυτά και τους φορείς τους;

β. Το πλήθος των θεμάτων, ερωτημάτων, αποριών και απαντήσεων, που προβάλλει η τραγωδία, δικαιολογούν για την παράσταση τον όρο διδασκαλία;

5 **Να διαβάσετε από το επίμετρο τα αποσπάσματα της Αντιγόνης του Ζ. Ανουϊγ και του Μ. Μπρεχτ.**
• Μπορείτε να εντοπίσετε κοινά στοιχεία με την *Αντιγόνη* του Σοφοκλή.

6 **Στο τέλος κάθε τραγωδίας ο ποιητής μεθοδεύει την κάθαρση, για «ν' ανακουφίσει» τους θεατές και να πετύχει την ἀπό τῆς τραγωδίας ἡδονήν.**
Μπορείτε να επισημάνετε στην Αντιγόνη τρόπους με τους οποίους ο Σοφοκλής πετυχαίνει αυτόν τον στόχο;

7 **Ο μύθος της Αντιγόνης αποτέλεσε πηγή εμπνεύσεως αρχαίων και νέων δραματουργών. Παράλληλα δεν έπαψε να είναι το πιο πολυπαιγμένο έργο της αρχαίας τραγωδίας.**

α. Πώς εξηγείτε το ενδιαφέρον του σύγχρονου θεατή για την Αντιγόνη και γενικότερα για την αρχαία τραγωδία;

β. Μήπως και σήμερα ο άνθρωπος εξακολουθεί να είναι τραγικός και στην τραγικότητα των αρχαίων ηρώων αναγνωρίζει τον εαυτό του;

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

4ου ΤΟΜΟΥ

- **Ε΄ Επεισόδιο**

Κείμενο, Γλωσσικά σχόλια Μετάφραση……..……. 5
Ε΄ Στάσιμο
Κείμενο, Γλωσσικά σχόλια Μετάφραση ……..24

- **Ε΄ Επεισόδιο**

Ερμηνευτικά Σχόλια, Ασκήσεις ……28

- **Ε΄ Στάσιμο……..**

Ερμηνευτικά Σχόλια, Ασκήσεις……41
΄Εξοδος
Κείμενο, Γλωσσικά σχόλια Μετάφραση ……45
Ερμηνευτικά Σχόλια, Ασκήσεις ……70

- **Γενική θεώρηση της τραγωδίας ……..90**

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.